

ספר

תוספת קדנשה

והוא פרוש חדש, בהיר ופשוט על

שנשה סדר יתוספתא

מסכת פאה

נלקט על ידי הצעיר באלפי ישראל
שלמה ברוך בלוי
אשרוד ת"ו

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מסכת פאה

פרק ראשון

א. אלו דברים - אלו הן המצוות שאין להם שעור - שלא נתנה בהן התורה שעור קצוב, ומדין תורה יוצא ידי-חובתו בכל שעור שהוא: הפאה - מדין תורה אין שעור לפאה שחייבים להשאיר בשדה בקצה שדהו לעניים, אלא אפלו אם הניח משדה גדולה שבלת אחת בלבד - יצא ידי חובתו. וכן להפך, אם קצר רק שבלת אחת מן השדה והניח את כל שאר התבואה לשם פאה, הרי הוא כלה פאה. והבכורים - מצות הבאת בכורי הפרות לבית-המקדש, ונתנים לכהנים שיאכלום בירושלים, ואין להם שעור כי רשאי אדם לעשות את כל שדהו בכורים, ולהפך, יכול לצאת ידי חובת בכורים באשכול אחד או בשבלת אחת. והראיון - מצוה מן התורה על כל איש מישראל לעלות לירושלים ולהראות בעזרה בשלש רגלים, ולהביא קרבן, ואין שעור למצוה זו, אלא גם אם נכנס פעם אחת ברגל לעזרה - יצא, וכן יכול להכנס ולצאת עד אין שיעור. ומצות גמילות-חסדים - בגופו, שאין לזה שעור [בגמילות-חסדים

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שְׂבִמְמוֹנוּ בֵּן יֵשׁ שְׁעוֹר]. וְתִלְמוּד־תוֹרָה – אֵין שְׁעוֹר לְחוּבַת מִצְוֹת
תִּלְמוּד תוֹרָה, שְׁנֵאמַר "וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וּלְיָלָה" (יהושע א, ח). וְאִךְ שָׁמַן
הַתוֹרָה אֵין לְפֶאֱה שְׁעוֹר, אֲבָל מִדְּרַבָּנָן עָשׂוּ שְׁעוֹר, שָׁכַן פֶּאֱה – יֵשׁ
לָהּ שְׁעוֹר מִלְּמִטָּה – כְּמוֹ שֶׁשְׁנִינוּ: 'אֵין פּוֹחֲתִים לְפֶאֱה מִשְׁשִׁים',
וְאֵין לָהּ שְׁעוֹר מִלְּמַעְלָה – שֶׁיִּכּוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל שְׂדֵהוּ פֶּאֱה, אַחֵר
שֶׁקָּצַר שִׁבְלַת הָרֵאשׁוֹנָה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כָּל שְׂדֵהוּ פֶּאֱה – מִבְּלִי לִקְצֹר
מִקֶּדֶם אֲפִלוּ שִׁבְלַת אַחַת – אֵינָהּ פֶּאֱה – שֶׁכָּל זָמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל לִקְצֹר
אֶת הַשִּׁבְלַת הָרֵאשׁוֹנָה – לֹא הִתְחַיֵּב הַשְׂדֵה בְּפֶאֱה: ב. אֱלוּ הַדְּבָרִים
נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה – שֶׁמִּקְבֵּל עָנֵשׁ עוֹד בְּחַיֵּי חַיּוּתוֹ,
וְהִקְרָן קִיּוּמָהּ לּוֹ לְעוֹלָם הַבָּא – הֵינּוּ שֶׁנִּפְרָעִים מִמֶּנּוּ גַם בְּעוֹלָם הַבָּא,
עַל עֲבוּדָה־זָרָה – וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בָּהּ (בַּמִּדְבָּר טו, לא): "הַכֶּרֶת תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ
הִיא עוֹנָה בָּהּ", וְלִמָּדִים מִזֶּה "הַכֶּרֶת" – בְּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכְרֹת" –
לְעוֹלָם הַבָּא. וְכָתוּב עוֹד בְּעֲבוּדָה־זָרָה (שְׁמוֹת לב, לא): "אֲנִי חֹטֵא הָעַם
הַזֶּה חֹטֵא הָאֱלֹהִים וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהִי זָהָב". וְעַל גְּלוּי־עֲרִיּוֹת – כָּתוּב
(בְּרֵאשִׁית לט, ט): "וְאֵין אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת", וְדוֹרְשִׁים גְּזֵרָה
שְׁוֶה 'גְּדוֹלָה' 'גְּדוֹלָה', כִּשְׁם שֶׁבְּעֲבוּדָה־זָרָה שֶׁכָּתוּב 'גְּדוֹלָה' זֶהוּ הַכֶּרֶת
בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, כֵּן בְּגְלוּי עֲרִיּוֹת. וְעַל שְׁפִיכַת דָּמִים – גַּם
לִמָּדִים מִעֲבוּדָה־זָרָה, שֶׁבְּשְׁפִיכוֹת דָּמִים גַּם כָּתוּב (שָׁם ד, יג): "'גְּדוֹל'

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

עוני מנשא". ועל לשון הרע כנגד כלם – שהרי בלשון הרע כתוב (תהלים יב, ד): "לשון מדברת גדלות"; וכיון שהגדלות כאן כתובה בלשון רבים, להורות שהיא שקולה כנגד כל השלשת העברות החמורות (ירושלמי פאה פ"א ה"א): ג. כשאדם מקים מצוה ממצוות ה' יש לו זכות – אשר יש לה קרן – שמשלמים לו טובה בעולם הזה ויש לה פרות – ויש לו שכר גם לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ג, י): "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" – שהצדיק אוכל את פירות המצוות שעשה בעולם הזה. עברה – יש לה קרן ואין לה פרות – שאין משלמים לו אלא רק כפי הענש שעל העברה, ואין משלמים לו יותר מכדי רשעו, שנאמר (שם שם יא): "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו" – שמשמע שנותנים לו רק את גמול ידיו ותו לא. ומה אני מקים (משלי א, לא): "ויאכלו מפרי דרכם"? – שהרשעים מקבלים ענש על פרי מעללי דרכם הרעה, ולכאורה כן משמע שהעברה עושה פירות, אלא התרוץ הוא: שאם עובר עברה שעושה פרות – כגון שעושה עברה שיש בה חלול השם, או שגורם שאחרים למדים ממצויו וחוטאים, או שעושה עברות חמורות כל כך שהבריות כלן נתפסין בעונו, וממילא לעברה שעשה יש פירות והמשך, אז מדה כנגד מדה יש לה פרות – גם הוא נענש לפי ערך

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

התפשטות פרי מעלליו, ושאינה עושה פרות - שחוטא לעצמו ואינו מכשיל אחרים עמו - אין לה פרות - ונענש רק על גוף העברה: ד. מחשבה טובה - הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו" - שגם על מי שחושבי שמו, הינו שחושבים לעשות רצונו, מקבלים שכר על המחשבה שהביאה למעשה, מחשבה רעה - אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה, שנאמר (תהלים סו, יח): "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'" - שפכיכול אין שמיעה ממחשבת האון, הינו שאין הקדוש ברוך הוא מחשיב זאת כחטא. ומה אני מקיים (ירמיה ו, יט): "הנה אנכי מביא רעה אל העם הזה פרי מחשבותם"? שרואים מזה שהקדוש ברוך הוא מעניש על המחשבה אלא: מחשבה שעושה פרות - שקיים מחשבתו וחטא, הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה - כי מזה מוכח שהמחשבה היתה תחלת החטא. ושאינה עושה פרות - שלא עשה שום חטא מחמת מחשבתו אין הקדוש ברוך הוא מצרף למעשה - כי בכך שלא חטא מוכח שמחשבתו לא גרמה החטא: ה. נותן אדם פאה אפלו בתחלת השדה, וגם אם רוצה באמצע השדה, ובסוף השדה. ואם נתן בין בתחלה בין באמצע בין

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

בסוף - יצא - ואינו צריך לשיר בסוף השדה שעור פאה. רבי שמעון חולק על תנא קמא ואומר: אם נתן בין בתחלה בין באמצע בין בסוף - הרי זו פאה - ובכך מסכים הוא לדעת תנא קמא, אבל אם לא השאיר בסוף גם כן לא יצא ידי חובת מצות פאה ולכן צריך שיתן בסוף כשעור שקבעו חכמים. רבי יהודה חולק על תנא קמא ורבי שמעון ואומר: אם שיר לו בעל השדה מסוף השדה אפילו קלח אחד לשם פאה סומך עליו יכול לצרף אליו את שאר התבואה שהניח מתחלת השדה או מאמצעה, ונותן משום פאה, ואם לאו - אבל אם לא שיר כלום מסוף השדה אינו נותן את מה ששיר מתחלת השדה או מאמצעה לשם פאה, בסוף, אלא משום הפקר - כל מה שהניח בתחלת שדהו או באמצעה אינו נחשב לפאה המתרת לעניים בלבד אלא הרי זה כהפקר המתר לעניים ולעשירים. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? שאם לא שיר קלח אחד בסוף השדה, הפאה שלו אינה פאה וחייב במעשר, בזמן שנותן את הפאה - בתחלת השדה או באמצע, ואין עוד שעור פאה, ומבקש להוסיף ורוצה להוסיף ולהשלים כשעור, אז צריך דוקא קלח אחד בסוף השדה, אבל אם לא נתן עדין פאה, אף שכבר נחלש כל השדה, יכול להפריש מן התלוש, וכמו שממשיך בהלכה הבאה: ו.

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

לכתחלה מצות פאה כתקונה היא להפריש אותה מן הקמה - הינו שצריך להניח לעניים מן התבואה בקצה שדהו כשהיא מחברת ועומדת בקמותיה, אבל אם עבר ולא נתן - לא הפריש פאה מן הקמה - אלא קצר את כל שדהו, לא נפטר בזה מחיוב פאה, אלא הרי הוא נותן - מפריש חלק מן העמרים של התבואה הקצורה ומניחם לעניים. ואם לא נתן גם מן העמרים - ואף אסף אותם לשדה אחרת ועשה מהם גדיש (עין חזון יחזקאל), אינו נפטר בכך אלא נותן חלק העניים מן הגדיש. לא נתן מן הגדיש - אלא דש את התבואה והפריד את הגרגרים מן הפסלת, ועשה מהגרגרים הנקיים ערמה הנקראת 'כרי', אינו נפטר בכך אלא נותן מן הכרי - מערמת הגרגרים עד שלא מרח - כל זמן שלא החליק את פני הכרי, שלא נגמרה מלאכתו, ולא התחילה עדין התבואה בתרומות ומעשרות. ואם כבר מרח את הכרי קדם שהפריש פאה, ונמצא שהתבואה התחילה כבר בתרומות ומעשרות, אינו רשאי לתת לעני פאה מן התבואה מבלי להפריש ממנה תרומות ומעשרות, אלא מעשר את התבואה ונותן לו לעני פאה מהתבואה המתקנת: ז. אמר רבי שמעון: מפני ארבעה דברים אמרה תורה: 'לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו' - כדכתיב (ויקרא יט, ט): 'ובקצרכם את קציר ארצכם לא

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

תכלה פאת שדך לקצר, ודורשים, לא תכלה – בשעה שאתה בא לכלות, אז בשעת הכלוי, הינו בסוף, תשאיר פאה, ולמה דוקא אז? מפני גזל עניים. ומפני בטול עניים. ומפני מראית העין. מפני הרמאים, ובגמרא (שבת כג ע"א) איתא עוד: ומשום "בל תכלה"; ומפרש את כל הארבעה דברים: מפני 'גזל עניים' כיצד? איך יתכן שגזול עניים בנתינת פאה באמצע שדהו או בתחלתה? שלא יראה שעה פנויה שאין שם אדם – שלא נמצאים עניים בשדהו ויאמר לקרובו עני שיבוא לטול פאה, ויעשה זאת בדיוק בשעה השקטה, כדי שקרובו יקח את הכל לפני שיבואו עניים אחרים, לפיכך חיבה התורה להניח את הפאה דוקא בשעת גמר הקציר, כדי שידעו כל העניים מתי לבוא כדי לקבל את חלקם בפאה. מפני בטול עניים כיצד? ואיך מבטל זמנם של העניים בנתינת פאה שלא בסוף שדהו? שלא יהו עניים יושבין ומשמרין – כיון שאין העניים יודעים מתי יכריז בעל-השדה על הפאה, לכן ימתינו זמן רב ליד השדות, וזה יכול להיות במשך כל היום, ואומרים – כי בכל שעה הם חושבים: "אולי עכשו נותן בעל-השדה פאה". ונמצא שהוא גורם להם הפסד זמן. אלא מתוך שנותן פאה רק בסוף, הולך כל עני ועושה מלאכתו – כי יודע שכעת עדין לא אוחזים בסוף, בא ונוטלה

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

באחרונה - וכשמשער את הזמן שבו מסתיימת קצירת השדה - בא ולוקח את הפאה שמשאירים בסוף, בלי שום בטול זמן. מפני מראית העין פיצד? איך שיך חשד בנתינת הפאה שלא בסוף? שלא יהו עוברין ושכין - הרואים בגמר הקציר, שבעל השדה מכלה את הכל, ואינם יודעים שכבר הניח פאה לעניים, והם אומרים: "ראו שפלוני קצר שדהו ולא נתן ממנה פאה" - תבוא קללה לאדם שלא קים מצות פאה בשדהו (גמרא שבת שם). ועוד טעם מפני מה אמרה תורה (ויקרא יט, ט): "לא תכלה פאת שדך"? - שצריך להיות לכתחלה רק בשעת הכלוי, כאמור, מפני הרמאין - שאינם מקימים את המצוות, ומרמים הבריות כאלו הם פשרים שכן מקימים. פיצד? - איך יכולים לרמות במצות פאה, שלא יאמרו: "כבר נתננו"! - אם אחד ישאל אותו, מדוע לא הנחת פאה בסוף שדך, ירמה ויאמר: כבר הנחתי פאה בתחלת השדה או באמצע, וכבר לקחו העניים. אבל כיון שצריך להניח בסוף - לא יהיה לו שום תרוץ. דבר אחר - טעם נוסף, שלא יניח את היפה ויתן הרע - אם היה יכול לתת פאה בכל מקום שרוצה בשדה, יקח את כל החלק הטוב והיפה שבשדה שבביל עצמו, ויניח לעניים את החלק הרע והמקלקל. אבל כיון שהפאה היא דוקא בסוף, מה שיצא - יצא, אם רע או טוב - יהיה

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

לעניינם. ח. במשנה במסכת פאה (א, ד) שנינו, כלל גדול אמרו בפאה, [מהם הדברים המתחייבים בפאה?] כל שהוא אכל [דבר מאכל], ונשמר [ששומרים עליו ואינו הפקר], וגדולו מן הארץ [שיש לו שרשים שמגיעים אל מתחת לארץ, לא כמו כמהים ופטריות], ולקיטתו כאחת [שאוסף אותו כלו בפעם אחת], ומכניסו לקיום [שאפשר לשמר אותם באוצר וכו'], ועל זה אומרת התוספתא, שלא תטעה לומר, כי הכוונה, שמספיק שיהיה או זה או זה, אלא כל התנאים האמורים נדרשים שיהיה חייב בפאה, ולפיכך הירק – כל ירקות השדה, אף-על-פי שלקיטתו כאחת – שלוקטים אותם בפעם אחת, אין מכניסו לקיום – כי נרקב ומתעפש. ומאידך כף הדין גם בענין התאנים, אף על פי שמכניסן לקיום – ויש בהם תנאי אחד לפאה, אבל אין חייבים בפאה, כי חסר להם התנאי האחר, כי אין לקיטתן כאחת – כי הפרות אינם מתבשלים ביחד. ט. רבי יוסי בר יהודה אומר: רטיבות תמרה – מין תמרים שלא התבשלו כל צרכם, לכן פטורין מן הפאה, שאין ראשון ממתינ לאחרון – שכאשר הראשון מתבשל – אין שני מתבשל עדיין ואין לקיטתו כאחת. רבי אלעזר בר צדוק אומר: הסיפין – התאנים הנשארות, לאחר שקפלו את הסכינים שקוצצים בהן את התאנים, הן חייבין בחלה – משום

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שהן מתבשלות כלן כאחת. אחרים אומרים: אף בנות שוח – תאנים לבנות הגדלות משלש שנים לשלש שנים וגדלות ביערות ומתבשלות כלן כאחת: י. אלו דברים שהם מפסיקין את השדה, ועושים אותו כשני שדות לענין דין פאה: הנחל – שדה מכאן ושדה מכאן, ונחל עמוק באמצע, חייב להניח פאה מכל אחד ואחד. והשולולית – מקום שמי גשמים מתקבצים שם, ודרך היחיד – שרחבה ארבע אמות, ודרך הרבים – שרחבה שש עשרה אמות, ושביל היחיד – הוא שביל צר שיש בו מקום לרגל אחת, ושביל הרבים – שביל שדשו בו רבים והוא ממקום למקום בשדה. הוא מפסיק לפאה, רק אם הוא שביל הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים – אבל אם באחת מעונות השנה אינו משמש כשביל אינו מפסיק. אם יש באמצע השדה, שטח של שדה הבור – שדה שאינה זרועה. והניר – שטח אדמה חרוש והזרע אחר – כגון ששני השדות זרועים חטים, וביניהם קרקע זרוע מין אחר וקוצר לשחת – הקוצר באמצע שדה כברת אדמה את התבואה שלא הביאה שליש, והיא רק למאכל בהמה. שלשה תלמים של פתית – שעור רחב הבור, הניר וזרע אחר – כדי שלשה תלמים של מענית המחרשה. ואמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת – השולולית שלמדנו למעלה,

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שאינו יכול לעמד מצדה האחד ולקצר משם את התבואה שגדלה בצדה האחר. אמר רבי יהודה: אין צריך שיעמד בצד ויבדק אם יכול לקצר בצד השני, אלא די אם עומד באמצע – בתוך השלולית ואינו קוצר מכאן ומכאן – כי היא רחבה מאד ואינו מגיע לצדדים, רק אז הוא מפסיק, ואם לאו – שהוא כן יכול לקצר באפן כזה, אינו מפסיק לפאה, ונותן אחד על כל שני חלקי השדה (זה לפי גסחת הגר"א שרבי יהודה פליג על תנא קמא). אכלה חגב – אם באמצע השדה, היה חלק שדה שאות תבואתו אכל חגב, שדרכו לאכל מלמעלה, אכלה גובאי – ארבה המשחית את התבואה. קרסמוה נמלים – שעוקרים את הקנה מלמטה, ושברתה הרוח או בהמה – הכל מודים בשדה 'שכן' הביאה שלישי: שאם חרש – מפסיק, ואם לאו – אינו מפסיק, ולא כמו בשדה 'שלא' הביאה שלישי, שיש מחלקת בין רבי מאיר לחכמים הסוברים שאינו מפסיק אלא אם כן חרש, אבל בהביאה שלישי הכל מודים, כנ"ל: יא. קצר חציה ומכר את הקציר, קצר חציה והקדיש את הקציר – נותן מן המשייר על הכל – מה שקצר, מכר או הקדיש, נותן פאה מהחצי השני שעור כפי כל השדה: יב. מדרגות – קרקע גבוהה בין שדה לשדה, ויש בו כמין מדרגות לעלות בהם, שגבהן עשרה טפחים – כל מדרגה יש לה גבה עשרה טפחים,

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

נותן פאה מפל אחת ואחת – כי כל אחת היא שדה בפני עצמה. ואם היו ראשי שורות מערבין – התבואה שבכל ראש שורה נוגעת ומערכת בתבואה שבראש שורה האחרת, הרי הדין הוא שנותנין פאה מאחת על הכל – כי חשובים בכך כשדה אחד: יג. המארג – הקוצר דרך אריגה, שמלקט את בצליו בשני שלבים, ומיחד כל לקיטה למטרה אחרת. ראשית מלקט חלק אחד מהבצלים בעודם לחים וטריים כדי למכור אותם בשוק, ומניח את השאר בתוך האדמה, וכאשר מתיבשים שאר הבצלים מלקט אותם ומניח אותם בגרן לאוצר, נותן פעמים פאה, כי הוא חייב בתחלתו – כשהוא שומט למכור בשוק נותן פאה. וחייב בסופו – ממה שהוא מפריש לגרן. היו לו ארבע וחמש גפנים והוא בוצרן ומכניסן לתוך ביתו – מעט מעט לאכילה פטור מן הפרט ומן השכחה ומן הפאה – כי בצירה מעט מעט אינה נחשבת 'בצירה' [סתם כרם עומד לעשות ממנו זין, וכאן מדבר שהוא בוצר לאכילת הענבים, ואין זה נקרא "ובקצרכם"]. וחייב בעוללות – כי חייב עוללות אינו תלוי בדרך הבצירה. ואם שיר – קצת מן הענבים לעשות מהן זין, נותן פאה מן המשיר רק על מה ששיר, אבל מה שלקח לאכילה פטור מן הפאה. המודל – השולף. כאשר הירקות רצופים – נוטל ושולף מהם

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מבינתים, כדי שהנשארים יצמחו ברוח ויתעבדו ויעשו גסים. נותן מן המשיר על מה ששיר – כי אותם ששלה החוצה – אינם חייבים בפאה, לפי שתקנת הנשארים הוא לא חשוב קצירה. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? שהוא נותן פאה רק על מה שנשא, במודל על מנת להוליך את הצמחים שעקר ולמכר בשוק, אבל במודל על מנת להביאם לתוך ביתו – אזי הדין הוא נותן פאה מן המשיר על הכל – הוא חייב לתת פאה על כל השדה, כולל הצמחים שעקר תחלה, שאף שעקירתם היתה רק לצורך הצמחים האחרים, כיון שמכניסם לשמר אותם לקיום נחשבת עקירתם כקצירה חשובה המחייבת בפאה. יד. היה מקטף – היה תולש שבלים לאכול את גרעיניהם ומכניס לתוך ביתו, אפלו תלש את כל שדהו – פטור מן הלקט שכחה ופאה – כמו הדין שלמדנו בענבים שכאשר אוכלן כמו שהן הוא פטור, וחייב במעשרות – כי אין חיוב מעשר תלוי בקצירה: טו. שכיב מרע הכותב נכסיו לבניו, והניח לאשתו קרקע כל שהוא – וכתב לה חלק בין הבנים ונלא פרש אם לפרעון כתבתה אם לשם מתנה, ושמצה היא ושתקה, ולא אמרה 'כתבתי אני גובה', או כיוצא בזה, אבדה את הזכות לגבות את כתבתה מהנכסים שנתנו לבנים [ואבל מנכסים אחרים שקנה הבעל לאחר מכן, יכולה

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

היא לגבות (רש"ם בבא-בתרא, קלב ע"א). כי הואיל ועשה אותה שתף בין הבנים אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? בזמן שקבלה עליה לשם כתבתה - שקבלה עליה שמחלה להם השעבוד בפרוש, אז אבדה כתבתה, ולא יכולה לומר שלא מחלה להם מחילה גמורה, אלא משום לעשות נחת-רוח לבעלי אמרתי כך. אבל לא קבלה עליה לשם כתבתה - מה שנתן נתן - בתור מתנה, וגובה כתבתה משאר נכסין: טז. הכותב נכסיו לעבדו - שנותן לעבדו שטר שכתוב בו "כל נכסי נתונים לך" יצא העבד להיות בן-חורין - כי אף העבד הוא בכלל נכסי האדון, וגם קנה העבד את שאר נכסי האדון. אבל אם שיר האדון קרקע כל שהוא - או כל דבר אחר (רש"י גטין ח' ע"ב, על פי בבא-בתרא קנ.) לא יצא העבד להיות בן חורין - כיון שלא הזכיר האדון את העבד בפרוש בשטר, וגם גלה דעתו שאינו מתכוון להקנות לעבד את כל נכסיו ממש, אלא דעתו לשיר מקצת מהם לעצמו, לש לומר שכוונתו לשיר לעצמו גם את העבד, והלשון 'כל נכסי', הינו מלבד העבד. רבי שמעון אומר: אפלו כאשר שיר האדון נכסים לעצמו, העבד הוא בן חורין, כי אנו אומרים שמה ששיר שיר אבל לא שיר את העבד, ואימתי אינו בן חורין? האומר: 'כל נכסי נתונים לפלוני עבדי חוץ מאחד רבוא שבהן' - ולא פרש איזה דבר הוא

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

משיר, לא אמר כלום – לא שהעבד נעשה בן חורין, וגם לא ירש את הנכסים. אבל אם אמר בפרוש שהוא נותן לעבד הכל 'חוזן מעיר פלונית, חוזן משדה פלונית', אף-על-פי שאין שם אלא אותה שדה ואותה העיר – ולכאורה אם לא נתן כלום, ולא שיר כלום, שמה שיר את העבד? אין אומרים כן, אלא זכה עבד זה בנכסים – אם יש שם נכסים. וקנה עצמו בן חורין – בכל ענין, בין אם יש נכסים, בין אם אין שם נכסים, בין אם אין שם אלא אותה שדה ואותה העיר, קנה עצמו העבד בן חורין, וכשנאמרו דברים לפני רבי יוסי, אמר (משלי כד, כו): "שפתים ישק משיב דברים נכחים" – ראוי לנשק את הדברים מחמת אמתתם; או שכשאדם אומר דברים נכונים, כל השומעים מכרחים לשתק, והם משיקים את השפתים שלהם זו לזו, וכמו שמנשקים השפתים.

פרק שני

א. נטל אחד מן העניינים מקצת הפאה שלקט וזרק אותה על השאר הפאה העומדת במחבר, כדי לזכות בה לעצמו, וחשב שבכך יקנה אותה – אין לו בה כלום – שאין המעשה הזה קנין, ואין מעשיו מועילים. רבי מאיר אומר: לא רק שמה שחשב לקנות את השאר לא הועיל, אלא קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו – גם את המקצת

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הפאה שפבר נטל וגם את שאר הפאה שבקש לזכות בה. ב. בעל הבית שנתן פאה לעניים – שהתכוון לתת את הפאה לעניים שעמדו לפניו, ובא עני אחד – לא מאלו שעמדו לפניו, ונטלה מאחוריהן – מאחורי העניים שעמדו לפני בעל הבית, הרי זה זכה העני הזה בפאה, כי אין העני זוכה בפאה עד שתבא לתוך ידו. [הגר"א מוחק זאת]: שני עניים שהיו מכתשין – מתכתשים, רבים ומכים זה את זה כדי לזכות על העמר – של שכחה, ובא עני אחד ונטלו מאחוריהן – של עניים אלו, הרי זה זכה – ואין אומרים שהם כבר זכו בכך שמתעסקים בעמר], שאין עני זוכה בלקט, בשכחה, ובפאה, ובסלע של מציאה – עד שתפל לתוך ידו – ולכן למרות שעני כבר מהפך לזכות בלקט, שכחה ופאה שהשאירו לו, או שמצא מציאה ורוצה להרימה, אינו זוכה בה להיותה שלו עד שיקח אותה בפעל ממש. ג. פועלין שהיו קוצרין בתוך קופותיהן – כדי שיפל הלקט הנושר לתוך הקפה, והרי זה גזל עניים, הרי אלו מעבירין אותן – הבעלים חייבים להעביר את הפועלים ממלאכתם אם לא ירצו להפסיק זאת, או שמעבירים מה שאספו בקפה ונותנים לעניים. ד. לא יטול בעל הבית לקט מן העניים – שלא יקח מהעניים את הלקט שנופל בשעת קצירה על מנת ללקט מן העמרים – שבמקום הלקט יתן להם

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מהעמרים הקצורים שעדין לא זכו בהם [כי בכך אינו מקים מצות 'תעזוב']. רבי יהודה אומר: שחרית - בעל-הבית צריך שיאמר: 'כל מה שילקטו העניים היום מן העמרים יותר מן הראוי להם - הרי זה הפקר' - וכאשר יהיה הפקר - לא יכשלו בגזל, וכן יהיו פטורים ממעשר. רבי דוסא אומר: גם לעתותי ערב - בסוף היום אומר: 'כל מה שילקטו העניים מן העמרים - הרי זה הפקר' - כי דעתו שאומרים 'יש ברירה', והוברר הדבר למפרע שהוא הפקר. וחכמים אומרים: אינו הפקר - אין הפקר אנסין הפקר (כנסחת הספרים) ואין אנו אחראין לרמאין - אין אנו אחראים להפריש את הרמאים שלוקחים מה שלא מגיע להם, שלא יכשלו באסור, אלא הלעיטהו לרשע וימת. ה. בעל-הבית שהניח פאה מצד זה, ובאו עניים ונטלו מצד אחר, זה וזה פאה - מה שהוא קרא פאה, כבר נאסר עליו ואינו יכול לחזור בו, ומה שהם לקחו - כבר זכו ואינם יכולים להחליף עם הפאה האחרת שלא זכו בה. ו. פועלין שהיו עושין - קוצרים אצל בעל-הבית, אינן רשאים לגמר את כל השדה - אסור להם לקצר את כל השדה עד הסוף, אלא משירין כדי פאה - שיזיהו שלא לקצר את החלק שחייב בעל הבית לתת כפאה. ואינה פאה - ועדין אין העניים רשאים לקחתה, עד שיפרישנה - שיפריש בהפרשתו בפרוש

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

בעל הבית לשם פאה – כי אין חל דין פאה אפלו על מה שמשיר בפאת השדה, עד שיפרישנה הבעלים לשם פאה. ז. וכיון שאין העני זוכה בפאה רק בהפרשת בעל הבית, לכן עני שראה כדי פאה, בין בתבואה בין באילן – כי כשם שצריך להפריש בשדה תבואה, כך צריך להפריש באילנות, והנה אמינא שודאי נח לו לבעל האילן שיהיה זה פאה, אף-על-פי-כן אינו רשאי ליגע בה – כי יכול להיות שאינה פאה אף שנראה כך, ולכן אסורה משום גזל, עד שתודע לו שהיא פאה: ח. נכרי שמכר קמתו לישראל לקצר – והיא תקצר ביד ישראל, חייב בפאה – כי הקצירה ברשות ישראל היא. ולכן ישראל שמכר קמתו לנכרי – פטור מן הפאה – ואין הישראל חייב משדהו על מה שמכר לנכרי [אבל אם הנכרי קצר לישראל – חייב]. ט. ישראל ונכרי שהיו שתפין בקמה – תבואה מחברת, וקצונה בשתפות, ואחר כך חלקו ביניהם את התבואה, חלקו של ישראל חייב בפאה, כי סובר תנא זה שמכל מקום יש בכל קלח וקלח משל שניהם, ויניח פאה על חשבון חלקו, ובאותו מקצת הקמה שמניחה הישראל על חשבון חציו, יש בודאי גם מחלקו. וחלקו של נכרי פטור. רבי ישמעאל אומר: ישראל ונכרי שהיו שתפין בקמה, פטור מן הפאה – כי כתוב (ויקרא יט, ט): "לא תכלה פאת שדהך", שלשון

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שָׁדֶךְ הוא מעוט, לְמַעַט שְׁתַּפּוֹת גּוֹי (עֵין תּוֹרַת כֹּהֲנִים קְדוּשִׁים א, יא). אִימָתִי? בְּזֶמֶן שֶׁהַנֶּכְרִי מִמָּחָה – הוּא מוֹחָה, וְאִינוּ מִסְכִּים שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יִקְצֹר לְעַצְמוֹ חֲצִיו בְּלֶבֶד, וּמִתַּעֲקֵשׁ דּוֹקָא שִׁיקְצֵרוּ בְּשְׁתַּפּוֹת, וְאַחֲר־כֵּן יִחְלְקוּ בֵּינֵיהֶם בְּתֵלוּשׁ – וְאֵין זֶה נִקְרָא "שָׁדֶךְ" וּפְטוּר. אָבֵל אֵין הַנֶּכְרִי מִמָּחָה – וְלֹא אֲכַפֵּת לַגּוֹי, שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל יִקְצֹר לְעַצְמוֹ חֲצִיו לְבֶד, וְיִחְלְקוּ בִּמְחָבֵר, חֵיב בַּפֶּאֶה – כִּי מָה שֶׁהוּא קוֹצֵר לְעַצְמוֹ יָכוֹל לְהִקְרְאוֹת בְּאַמֶּת 'שָׁדֶךְ'. י. גֵּר שֶׁמֶת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְכָל הַמַּחְזִיק בְּנִכְסָיו זָכָה. וּבִזְבוּז יִשְׂרָאֵל אֶת נִכְסָיו – כִּי הֵם הַפֶּקֶר לְכָל, הַמַּחְזִיק בִּמְחָבֵר לְקִרְקַע – שֶׁהַחֲזִיק בְּקִרְקַע וּבִמְחָבֵר לָהּ חֵיב בְּכָל – בְּלֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֶאֶה, כִּי זֶה נִקְרָא (וְיִקְרָא יט, ט) : "קְצִירָךְ" וְ"שָׁדֶךְ". אָבֵל אִם לֹא הַחֲזִיק בְּקִרְקַע אֲלֹא רַק בְּתֵלוּשׁ מִן הַקִּרְקַע – בְּתִבּוּאָה אַחֵר שֶׁנִּקְצְרָה, פְּטוּר מִן הַכָּל – שְׁאֵין זֶה נִקְרָא "קְצִירָךְ" וְשָׁדֶךְ. הַחֲזִיק בְּקֶמֶה – בִּמְחָבֵר, חֵיב בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֶאֶה – כִּי זֶה נִקְרָא 'קְצִירָךְ'. וּפְטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת – כִּי אֵין זֶה 'שָׁדֶךְ' [וּבִשְׁנֵה מְלָקֵט שִׁכְחָה וּפֶאֶה שֶׁכָּתוּב 'תַּעֲזֹב' מֵיִתֵּר לְלַמֵּד עַל הַחֲזִיק בְּקֶמֶה שֶׁחֵיב, בְּמַעֲשֹׁר לֹא כָּתוּב 'תַּעֲזֹב' מֵיִתֵּר, וְלָכֵן חֵיב], יא. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֶּאֶה שֶׁל נֶכְרִי חֵיב בְּמַעֲשְׂרוֹת – כִּי נֶכְרִי פְטוּר מִמַּצּוּוֹת אֵלּוּ [וְהַתֵּנָּא הִזָּה סוֹבֵר שְׁאֵין קִנְיָן לְנֶכְרִי לְהַפְקִיעַ מַמַּעֲשְׁרוֹת]. אִימָתִי? בְּזֶמֶן שֶׁהַנֶּכְרִי מִמָּחָה

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

– שהוא מוחה בעשירים שלא יקחו את הפאה, וממילא פאה ודאי אינה, כי אינו מצוה במצוה זו, והפקר [שהוא פטור ממעשרות] גם אינו, כי הפקר הוא רק כשמפקיר לעשירים ולעניים, והוא הרי אינו מפקיר לעשירים. אבל אם אין הנכרי ממחה – והוא מרשה גם לעשירים לקחת, הרי שהרי זה הפקר נכרי – והדין הוא שזה אכן הפקר, ופטור מן המעשרות כדין הפקר: יב. בעל-הבית שנתן פאה לעניים – והדין הוא שנותנים פאה במחבר לקרקע, אין רשאי שיאמר להן: 'טלו זרע ותנו פשתן' – שיקחו העניים רק את הגרגרים, ויתזירו לו את הקשים, את הפשתן. או 'טלו תמרים ותנו מכבדות' – שיקחו רק את התמרים אבל ישאירו לו את המכבדות שהן העלים המתפים על התמרים, כי המצוה היא לתת להם את התבואה בקשיה (תורת כהנים, פרשת קדושים). אבל אם נשרו הזרע מן הגבעולים והתמרים מעל המכבדות קודם שנתן את הפאה, ואחר כך הפרישן – ואז מפריש פאה בתלוש אינו חייב משום פאה אלא זרע בלבד – אינו חייב לתת את הגבעול אלא את עקר הפרי, אבל מהגבעולים ומן המכבדות אינו צריך לתת פאה, כי דבר שאינו אכל אינו חייב בפאה. יג. ארבע מתנות עניים יש בפרם: פרט – כמו שנאמר בתורה (ויקרא יט, ט): "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

לעני ולגר תעזב אתם", והם גרגרי הענבים, אחד או שנים הנפרטים מהאשכול בשעת הבצירה בדרך בצירה. שכחה - כמו שנאמר בתורה (דברים כד, כא): "כי תבצר כרמך לא תעולל אחריך". אחריך זו שכחה. הינו השוכח אילן בין האילנות, אפלו היו בו כמה סאין פירות או ששכח שני אילנות, הרי הם שכחה, שלשה אינם שכחה. ופאה - לומדים "אחריך" "אחריך" מזית. ועוללות - כמו שנאמר בתורה (ויקרא יט, י): "כרמך לא תעולל"; כל שאין לה לא כתרף ולא נטרף. אלו מתנות שבכרם. ואלו שלש מתנות עניים שיש בתבואה: לקט - הנושר בשעת הקצירה. שכחה - עמר ששכחוהו פועלים ופאה - להותיר בשעת הקצירה בסוף השדה. שתיים באילן - שתי מתנות העניים שהקוטף את פירות אילנותיו מצוה להניחם לעניים, ואלו הן: שכחה, ופאה. כל המתנות האלו - אין בהן משום טובה - אין לבעל השדה זכות לתנם לאיזה עני שירצה, אלא יש לו להניח לעניים לבוא ולטלם בעצמם, וכל עני שקדם ונטל - זכה. ואפלו עני שבשיראל - הראוי לטול מתנות העניים משדותיהם של אחרים, אם יש לו כרם, או שדה-תבואה, או אילן מוציאין את שלו מידו - כופים אותו [בדרך שכופים על קיום המצוות] להניח את המתנות האלו לעניים אחרים, ואינו רשאי לזכות בהן לעצמו. ושאר מתנות

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

כהונה – שונה דינם ממתנות העניים, כגון: הזרוע והלחיים והקבה – יש בהן משום טובה, ונתנין לכל בהן שירצה – הוא יכול להעדיף איזה בהן שהוא חפץ בטובתו ונכהן השוחט את בהמתו אינו צריך להפרישן וליתנן לכהן אחר, אלא נוטלים לעצמון. יד. אין מוציאין לא משל בהן לכהן – אם הכהן לקח מתנות כהונה לעצמו, אין מוציאין מידו ונותנים לכהן אחר, ולא משל לוי ללוי – כגון ראשית הגז, אין מוציאין מלוי לתן ללוי אחר, אבל לכהן מוציאין, אבל הזרוע עצמו אין מוציאין מלוי בכלל. טו. איזהו לקט? – שחיבים להניחו לעניים? זה הנושר בשעת הקציר – שבלת אחת או שתיים שנפלו מידי הקוצר על הארץ בשעת קצירת התבואה. ובשעת התלישה – בשעת שליפת שבלי קטניות מעל הארץ ביד. רבי יוסי אומר: אין לקט אלא הנושר בשעת הקצירה בלבד, שנאמר (ויקרא יט, ט): "ולקט קצירך לא תלקט" – ודורש רבי יוסי "לקט קצירך" ולא לקט קטוף, אין לקט אלא הבא מחמת קציר (חלין קלו ע"א). טז. שבלת שנמצאת בקמה – סמוך לקמה. בקצירתו שיר שבלת אחת שלא קצרה. הרי היא של בעל הבית – כיון שהיא סמוכה לקמה ונקצרת עם הקמה, הקמה מצלת ואין בה דין לקט. אבל השבלת שבקציר – שהיא אינה נקצרת עם הקמה מחמת רחוקה, והיא קרובה לקציר,

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הרי היא של עניים – מדין לקט. חציה בקמה וחציה בקציר – מחצה ומחצה הרי זה ספק לקט, ולכן נוטל ומשליכה לאחריו – לעניים, שהולכים אחרי הקוצר ללקט, וזה שיף להם כי הדין הוא שספק לקט – לקט, משום שכתוב: "לעני ולגר תעזב", הנח לפנייהם משלך (ברטנורא). יז. חורי קיני הנמלים שבאדמה, שיש בהם גרגירי תבואה שגוררו אותם הנמלים מן השדה לתוך הקן – אסורין משום גזל – כגון שהחורים בתוך הקמה שעדין לא התחיל לקצר, הם של בעל הבית. ואם הפקירן בעל-הבית – אף שאינו יודע אם הם הרבה או מעט, מתרין משום גזל. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אם היו פקדון – אם היו טמונים בהצנע, ובודאי שלא היתה דעת בעל הבית על החורים האלו בעת שהפקירם, הרי שאינם הפקר כלל והם אסורין משום גזל: יח. בעל הבית שנתן כריכה לעני – והוא סל העשוי מן התבואה, למלאות לו מים בתוך הכריכה הזו, אין בו משום לקט, שכחה ופאה – שבדאי נתן לו מתבואתו וחיב במעשרות – כיון שאינן מתנות העניים הפטורות ממעשרות: יט. עניים המחזירין בין הגרנות – לבקש מבעל-הבית צדקה, מעשרין ונותנין להם – כדי שלא יאכלו העניים טבל, כי הם יחשבו שפטור ממעשר כמו מתנות העניים. הצנועים – בעלי הבתים הצנועים,

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הרוצים לעשות מצוות בשלמות, מוציאים בידם מעות מדברים הנאכלין - קונים בכסף מועט דבר מאכל כלשהו להחיות נפש העניים כדי שיאכלנו עד שלא יגיע לעיר - שלפני הגיעם לעיר לא יהיו רעבים [כי הפרות שמקבלים בשדה אינם ראויים לאכילה מיד כמות שהם]. ושאר כל מתנות עניים שבשדות, שאין העני מקפיד עליהן - והדבר ברור שהעניים לא יבואו לקחתם, הרי אלו של בעל הבית - ואין אומרים שמכל מקום חלה עליו חובת עזיבה. כ. עד מתי אין שורפין קשין שבשדות? לאחר זמן האסיף, בשדה האילן - עד עצרת - שמכאן ואילן זמן עבודה השדה לאילן, ומתן לשרף את הקשים כי הם מפסידים את השדה. בשדה הלבן - שדה של תבואה, עד ראש השנה. בשדה בית השלחין - שצריך להשקותה במי נהר, מתן לשרף את הקשים מיד כי לאחר הקצירה צריך להתעסק מיד בחרישתה, ולכן מתן לשרף את הקשים מיד, ולאחר שנת השמיטה מתן לשרף מיד בכניסת השנה השמינית כאשר התרה לו עבודת הקרקע; דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: בשדה לבן - עד העצרת. בשדה אילן - עד ראש השנה, וכל מה שלמדנו בענין שרפת הקשים וכו', הוא מפני גזל אדם ובהמה - לפעמים בגלל גזל אדם, ולפעמים בגלל גזל בהמה; בשאר שנים אין

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שורפים בגלל גזל אדם, הינו גזל העניים, שהמתנות שלהם מעורבות בקשים. ולאחר שנת השמיטה, שאין את הטעם של גזל מתנות עניים, אזי הטעם משום גזל בהמה, שהקשים של שנת השמיטה ראויים למאכל בהמה, יש בהם קדשת שביעית ואסור לאבדם. בשדה בית השלחין - מתר מיד: כא. המרביץ את שדהו - הרוצה לפזר מים על פני השדה לאחר הקצירה, הדין הוא עד שלא נכנסו עניים לתוכו - לפני שנכנסו העניים לשדה כדי ללקט את הלקט שלה, אזי הדין הוא אם היה הזקו מרבה על של עניים - אם הנזק שנגרם לבעל השדה מדחיית ההשקאה גדול יותר מהנזק העלול להגרם לעניים מההשקאה [כי לפעמים דחיה של זמן מעט יכולה לגרם לבעל השדה נזק גדול מאד, כגון במקום שיש זכות לבעלי השדות להשתמש בכאר של הרבים כל אחד ביומו]. מתר לו להשקות את השדה. ואם הזק עניים מרבה על שלו - אם הנזק הנגרם לעניים על ידי ההשקאה גדול יותר מן הנזק הנגרם לבעל השדה על ידי דחית ההשקאה, אסור לו להשקות את השדה, כי גזל את העניים. רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך - גם אם היה הנזק הנגרם לבעל השדה גדול מן הנזק הנגרם לעניים, אסור לו להשקות את השדה, כל זמן ששכלי הלקט מפזרות בה, אלא הרי

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הוא מלקט את שבלי הלקט ומניח על גבי הגדר, והעני בא ונוטל את שלו - ואינו מפסיד כלום: כב. השבלין שבקשין ושבשדות - שחפו הקשים את השבלים ולא ראה אותם, אינם לקט והרי אלו של בעל הבית. אמר רבי עקיבא: בזו נהגו בעלי בתים עין יפה - לתת לעניים אף שחפו אותם בקש.

פרק שלישי

א. השוכר את הפועל העני לקצר לו את שדהו - ילקט בנו אחריו - רשאי בנו הקטן של הפועל ללקט את הלקט הנושר מן התבואה בשעת קצירה כשאר עניים. האריסין - שנוטל שליש בקציר. והחכירין - בכך וכך כורין ואין לו חלק, רק בקציר. והמוכר קמתו לקצר - ושיר השדה לעצמו, כיון שבכל אלו הוא שתף לכן לא ילקט בנו אחריו. רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך - בין בפועל ובין במקבל את השדה למחצה, לשליש ולרביע, ילקט בנו ואשתו אחריו - כי הבן עני הוא, וזוהי הוא לעצמו, ואין בכך כלום שאביו נחשב לבעל השדה. היו שם עניים שאין ראויין - לטול לקט, כגון גוים, אם יכול בעל הבית למחות בידם - בדרך נעם שלא יקחו לקט, ולא תצא מזה שום שנאה, ממחה, ואם לאו - שאינו יכול למחות באפן זה מניחן לטול את הלקט מפני דרכי שלום - כפי

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הדין שֶמִּפְרָנְסִים עֲנִי גוֹיִים עִם עֲנִי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם
[וּמִה' חֲזוֹן-יִחְזַקְאֵל' מִשְׁמַע, שֶׁהַמְדַּבֵּר שָׁאִין בְּכַחוֹ לְמַחֲוֹת בְּכָלֵל,
וְלִכֵּן אִם מִמִּילָא הֵם יִקְחוּ מֵה יוֹעִיל שְׁיִמְחָה בִּידָם]. ב. אִין שׁוֹכְרִין
פוֹעְלֵי נְכָרִים, לְפִי שְׁאִינֵן בְּקִיֵּאִין בְּלֻקֵּט - וְלֹא יִתְּנוּ לְעֲנִיִּים לְלֻקֵּט
כְּפִי הַדִּין ג. אִין נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר-עֲנִי לְעֲנִי נְכָרִים - כִּי זֶה מִמוֹן שֶׁל
עֲנִי יִשְׂרָאֵל, וְאִינוּ רִשְׁאֵי לְתַת בְּיָדִים לְעֲנִי נְכָרִים, וְאִם מִפְּנֵי דְרָכֵי
שְׁלוֹם צְרִיךְ לְתַת לָהֶם מִשְׁלוֹ. אֲבָל נוֹתְנִין לְהֵן חֲלִין מִתְקַנִּין מִשְׁלוֹ
לְשֵׁם טוֹבָה - שְׁיִחְזִיקוּ הַנְּכָרִים לוֹ טוֹבָה עַל כֶּךָ, וְלִפְיֶכָךְ צְרִיךְ לְתַת
לָהֶם חֲלִין מִתְקַנִּים, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה כְּמוֹכָר טָבֵל, בְּזֶה שְׁמַחְזִיקִים לוֹ
טוֹבָה. ד. עֹמֵר שֶׁשָּׂכְחוּ בַשָּׂדֶה כְּשֶׁהֵבִיא אֶת שְׂאֵר הָעוֹמְרִים לַגֶּרֶן
חָיֵב לְהַנִּיחוֹ לְעֲנִיִּים, אֲבָל בַּעַל-הַבֵּית שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּעִיר, וְאָמַר עַל
עֹמֵר שֶׁהֵנִיחוֹ בַשָּׂדֶה בְּכוֹנָה וְסִמֵּךְ עַל הַפוֹעָלִים שְׁיִבִּיאוּהוּ וְהַפוֹעָלִים
שֶׁכָּחוּהוּ: 'יֹדַע אָנִי - יֹדַע אָנִי שֶׁהֵנַחְתִּי עֹמֵר בַּשָּׂדֶה וּמִדַּעְתִּי
הֵנַחְתִּי וְסִמַּכְתִּי עַל הַפוֹעָלִים שְׁיִבִּיאוּהוּ וְכַעַת יֹדַע אָנִי שֶׁהַפוֹעָלִין
שׁוֹכְחִים אֶת הָעֹמֵר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִי בַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי, וְשֶׁכָּחוּהוּ - הוּא
וְהַפוֹעָלִים שֶׁכָּחוּהוּ הָרִי זֶה שֶׁכָּחָה - כִּינֵן שְׁאִינוּ עוֹמֵד בְּצַד שְׂדֵהוּ,
כְּדִי שְׁיִזְכֶּה בַשֶּׁכָּחָה. הָיָה עוֹמֵד בַּשָּׂדֶה, וְאָמַר: 'יֹדַע אָנִי שֶׁהַפוֹעָלִים
שׁוֹכְחִים אֶת הָעֹמֵר בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְשֶׁכָּחוּהוּ, הַדִּין הוּא שְׁאִין זֶה

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שכחה – שפיון שהוא זוכר מהתתחלה, אינה שכחה, כיון שהוא עומד אצל העמר, הרי שקונה מדין 'חצרו'. ודוקא כשזכר מעיקרו, אבל שכוח מעיקרו, הרי היא שכחה אף בשדה, כמו שכתוב (דברים כד, יט): "ושכחת עמר בשדה" – בשדה צריך שכוח מעיקרו, אבל בעיר, אף שזכור ולבסוף שכח, הרי זו שכחה (בבא מציעא יא ע"א). רבי שמעון בן יהודה אומר, משום רבי שמעון: עמר הזכור על ידי הבעלים, אינו נעשה שכחה עד שיהיה שכוח על ידי כל אדם, ולכן אפלו אם היו שם אחרים – כגון חמרים [מנהיגי חמורים] (גרסת הירושלמי) שהן עוברין בדרך, וראו את העמר האחד ששכחוהו הפועלין ולא שכחו בעל הבית – אינו שכחה, עד שישכחוהו כל אדם אחר [דברי רבי שמעון סובבים על בעל-הבית שזכר את העמר שהפועלים שכחוהו, אך אינו עומד בצד שדהו, שאז אין צריך שכחת בעל הבית כדי שתהיה שכחה. רבי שמעון מחדש שבאפן זה, כיון שהעמר נשכח רק על ידי הפועלים ולא על-ידי בעל-הבית, אין הוא נעשה שכחה אלא בתנאי שיהא שכוח מכל אדם, אפלו מחמרים העוברים שם. אבל אם גם בעל-הבית שכח את העמר, ויש כאן שכחת פועלים יחד עם שכחת בעל-הבית, יחול דין שכחה אפלו כשאינה נשכחת מכל אדם]. ה. רבי יהודה אומר:

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

העושה כל שדהו עמרין, שמכל קציר שדהו עשה עמרים ואסף אותם למקום אחד, כדי לעמר בהן לגדיש – לעשות שם אחר-כך מהעמרים הללו אלומות גדולות להגדיש מהן גדיש ולחררה – שהעמיד את העמרים בעגול כדמות חררה עגלה, ויש אחריו עמור. אם שכח אז עמר בשדה שקבץ את העמרים הקטנים למקום אחד בתוך שדהו – "אין בזה דין שכחה", כיון שדעתו עוד לעשות מהן אלומות ויש אחריהן עמור. אבל אם קבץ את כל העמרים למקום אחד להגדישם משם לגדיש כמו שהם, ושכח עמר בשעה שאסף אותם – הרי היא כן שכחה, למרות שדעתו לפנותם אחר-כך, כיון שאין אחריהם עמור. מודים בית שמאי ובית הלל: שאם הפקיר לאדם – בין לעניים ובין לעשירים, ואף לא לבהמה, או שהפקיר לישראל בין לעניים ובין לעשירים ואף לא לנכרים – שזה הפקר – לכולי עלמא [והיא דעת רבי יוחנן בירושלמי (פ"ו ה"א)], שנחלק עליו ריש לקיש]. ו. אמר רבי (אלעזר) [אלעאי]: שאלתי את רבי יהושע: על אלו עמרים נחלקו בית שמאי ובית הלל? במשנה פאה (י, ב): 'העמר שהוא סמוך לגפה ולגדיש, לבקר ולכלים, ושכחו, בית שמאי אומרים, אינו שכחה. ובית הלל אומרים, שכחה'. אמר לי: התורה הזאת! – לשון שבועה שנשבע בקדשת התורה, על אלו: העמר

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הסמוך לגפה – גדר אבנים סדורות זו על גבי זו בלא טיט. ולגדיש, לבקר ולכלים, ושכחו – שבית שמאי סוברים, שאף שלא זכה בו מתחלה, כיון שהוא מנח ליד דבר מסים ובולט, הרי שזה מזכירו ואינה שכחה. [אבל אם כבר זכה בו מתחלה, גם לבית הלל אינה שכחה]. וכשבאתי, שאלתי את רבי אליעזר, ואמר לי: מודים באלו שהן שכחה – אף בית שמאי מודים באלו כשלא זכה בו מתחלה, אפלו כך זו שכחה, כי אין זה נקרא 'דבר מסים' משום שהוא תלוש בצד המחבר. ועל מה נחלקו? על העמר שהחזיקו בו – שנטלו בידו בתחלה [להוליכו לעיר; (בפרוש 'מנחת יצחק' מחק תבות אלו)], ונתנו בצד גפה או בצד גדר – שבית שמאי אומרים: אינה שכחה, מפני שזכה בו – כי אחר שנטלו בידו בתחלה כבר זכה בו ושוב אינה שכחה. ובית הלל אומרים: שכחה – שכיון שלא נטלו להוליכו לעיר – אין נטילה זו נחשבת שזכה בו, כי הוא נטל רק כדי לפנות את המקום, ומה שהניח ליד הגפה וכו' לא נחשב דבר המסים; אבל אם אכן נטלו להוליכו לעיר, מודים בית הלל שאינו שכחה. וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבי אלעזר בן עזריה: אמר לי: אלו הדברים שנאמרו למשה מסיני – הינו שהסכים לדברים שהם תורת אמת שקבלנו מפי הגבורה. ז. העמר שהחזיקו להוליכו לעיר, ונתנו על גבי חברו –

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שהניח את העמר שרצה לקחת לעיר על עוד עמר אחר שגם אותו רצה לקחת לעיר, ושכח את שניהם, הדין הוא אשר העמר התחתון – שכחה, כי הוא לא החזיק בו, והעמר העליון אינו שכחה – משום שהחזיק בו וזכה בו. רבי שמעון אומר: שניהם – אין שכחה. התחתון, מפני שמכסה – וצריך שזה יהיה כמו קציר שהוא בגלוי [ובגמרא (סוטה מה.) מובא, התחתון מפני שהוא טמון, והעליון מפני שהוא צף, וכתוב "בשדך", ומשמע בארץ]. והעליון, מפני שזכה בו – כאשר החזיק בו. ח. שדה שעומריה מערבבין – שאין העמרים עומדים בשורה מסדרת בזה אחר זה, ולא שיש לקרות עליהם (דברים כד, יט): "לא תשוב לקחתו", כי יתכן שיחזור שוב אל העמר הזה שכאלו שכח, כאשר יעמר עמרים אחרים. ועמר ושכח אחד מהם – שכח עמר אחד בעת שהוליד את העמרים לגדיש אין שכחה, עד שיעמר את כל סביביו – עד שיסים להוליד לגדיש את כל העמרים שסביבות העמר הזה, והמקום יהיה פנוי, ואזי כשישכח עמר אחד הרי זו שכחה: ט. למדנו במשנה, שיש מקרה שעמר ששכחו אינו שכחה, כאשר המדבר בעמר שהעמר שפגגדו מוכיח עליו, ומפרש כיצד? מי שהיו לו עשר שורות של עשרה עשרה עמרים – עשר שורות של עשרה עשרה עמרים היו עומדות בשורה מצד צפון

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

לדרום, ומצד מזרח למערב, ונמצאו השורות מרבעות עשרה לצד מזרח ועשרה לצד דרום. ועמר אחד מהם לצפון ולדרום – התחיל מראש השורה ראשונה מצפון לדרום, ושכח עמר אחד בסוף השורה והחל לעמר בשורה השנייה, אין שכחה, מפני שנדון כמזרח וכמערב – כי העמר ששכח יכול להחשב עם השורה התחתונה שעומדת ממזרח למערב, לכן אינה שכחה, כי העמר שכנגדו, הינו העמר שעומד אצלו מוכיח שלא ישכח, כי הרי יכולה השורה להחשב בענין אחר, ואנו אומרים כי דעתו לעשות שורה ממזרח למערב. י. שתי פריכות – פריכה פחותה מעמר, והרגילות לעשות מהפריכות עמרים, אף שהן המבדלות זו מזו – שכחה. אבל שלש שהן מבדלות – אין הן שכחה כדין עמרים. שני עמרים המבדלין זה מזה – שנשפחו הרי הם שכחה. ושלשה – אין שכחה לא כן אם הן קשורות זו בזו (רמב"ם, הלכות מתנות עניים ה, יד). שתי גפנים המבדלות זו מזו – שכחה. שלש – אין שכחה. שני גרגרין – שני ענבים שנששרו בשעת הפציר הרי הם פרט. ושלשה שנששרו בבת אחת אינן פרט. שתי שבלים המבדלות בדרךן שנששרו בשעת הפציר הרי הן לקט. ושלש – אינן לקט; כל הדינים האלו הם כדברי בית הלל [ועל כלם בית שמאי אומרים: שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית (לשון

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

המשנה]. וכעת מדבר על המשנה "סאה תבואה עקורה [תלושה] וסאה שאינה עקורה [מחברת], וכן באילן, והשום והבצלים, אינן מצטרפין לסאתים, אלא של עניים", ועל זה רבי יוסי אומר [שם]: חנינא בן אחי רבי יהושע אומר: כל שבאת רשות עני לאמצע – והולך ומפרש את דבריו, כגון התבואה והכרם – שראויה לבוא רשות העני, דהינו לקט ופרט אז אין מצטרפין לסאתים, אף שעדין לא בא. וכל שלא באת רשות עני לאמצע – שאינה ראויה לבוא רשות העני ביניהם כגון פרות האילן – שהרי באילן אין לקט ופרט הרי אלו מצטרפין – להיות סאתים ואין זו שכחה, כמו הדין שעמר שיש בו סאתים ושכחו – אינו שכחה. יא. במשנה למדנו (ו, ח) קמה [שלא שכחה] מצלת את העמר [ששכחו בצדה] וגם את הקמה ששכחה בצדה מלהעשות שכחה. ועל זה מוסיפה התוספתא: אימתי אמרו: 'קמה מצלת את העמר'? בזמן שלא נטלה מבינתים – בזמן שלא נטל את הקמה שאינה שכוחה בין השכחה לזכירה, הא אם נטלה מבינתים – אבל אם כן נלקחה משם בפרק זמן זה, הרי זו אינה מצלת – אין הקמה מצלת את העמר, והרי הוא שכחה. קמת חברו – שלא נשכחה מצלת על התבואה שלו שנמצאת בצדה, מדין שכחה. קמה של חטין שנשכחה מצלת על של שעורין. קמה של

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

נכרי מצלת על של ישראל; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין מצלת אלא על שלו – ולא על של חבירו, וממין על מינו – ולא חטים על שעורים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פשם שהקמה מצלת את העמר שנשכח מצדה משכחה, כך גם העמר מציל את הקמה שנשכח בצדו משכחה. ודין הוא והרי הדברים קל וחמר, ומה אם קמה שיפה – שהתיפה כח עני בה – שיש לעניים בה כמה מתנות, לקט, שכחה ופאה הרי היא מצלת את העמר שבצדה משכחה, עמר שהורע כח עני בו – שאין לעניים זכות בו אלא בשכחה שאינה מצויה כל-כך שלא תמיד אדם שוכח עמר [מה שאין בן לקט ופאה הנהוגים בקמה – מצויים הם, שבדרך כלל נופלות שבלים בשעת הקציר, וגם חיוב פאה מטל על כל קמה הנקצרת], אינו דין שיציל את הקמה? אם דבר שרבה זכות העני יכול להציל תבואה אחרת שלא יזכה בה העני, כל שכן דבר שאין לעני בו אלא זכות מעטת, יוכל להציל תבואה אחרת שלא יזכה בה. אמר לו רבי לרבן שמעון בן גמליאל: מה אם קמה – לך קמה מצלת העמר שיפה כח עני – שחייב בלקט, שכחה ופאה מצלת, העמר שהורע כח עני – אינו דין שתנצל? יב. יפה כח עני בקמה יתר מבעמר ובעמר יתר מבקמה – יש מעלה לעני בקמה שאין לו

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

בעמר, ויש מעלה לעני בעמר שאין לו בקמה, ומפרש תחלה מה יש בקמה שאין בעמר, שהקמה - יש בה לקט, שכחה ופאה, מה שאין בן בעמר - שאין בו דין לקט. ויש לעני בעמר מעלה יותר ממה שיש לו בקמה, הקמה שהיא ראויה לעשות סאתים, אינו שכחה - עד שתהיה סאתים. ובעמר - אם היא ראויה לעשות סאתים הרי היא שכחה: רבי חנינא בן אחי רבי יהושע אומר: כל שבאת רשות עני באמצע, כגון התבואה והכרם - שיש בהם דין לקט אין מצטרפין לסאתים. וכל שלא באת רשות עני לאמצע, כגון פרות האילן - שאין בהם דין לקט הרי אלו מצטרפין לסאתים. יג. החותך כריכות ועתיד לעמרן - עושה כריכות קטנות ועתיד לעשותם עמרים גדולים, הינו שמשתים או משלש כריכות קטנות עושה עמר אחד גדול, וכן אגודי השום והבצל - הנהג היה לעשות מהשום והבצל, אגדות קטנות, ואחר כך לחזר ולעשות מהן אגדה אחת גדולה, הדין הוא שאין להם שכחה. וכן המעמר מפני הדלקה, ומפני אמת המים - שלא רצה עדין לעמר, אבל כיון שהוא בהול להציל את תבואת שדהו מהשרפה או מאמת המים שהולכת ושוטפת את שדהו, מהר לעשות עמרים - אין להם שכחה, מפני שעומד לאבדן - כי בדעתו היה, שמה שיציל - יציל, ומה שלא -

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הרי שזה ישטף או ישרף, והרי זה כשוכח מדעתו שאינה שכחה. וכיון שלמדנו ששכחה שלא מרצונו אינה שכחה מביא מעשה בחסיד אחד – רבי יהודה בן בבא (חסדי דוד) ששכח עמר בתוך שדהו, ואמר לבנו: צא והקרב עלי פר לעולה ופר לשלמים – כדי להודות להשם-יתברך על שזכה אותו במצוה זו. אמר לו – שאל אותו בנו: אבא! מה ראית לשמח בשמחת מצוה זו יותר מכל מצות שבתורה? כי הבין הבן שיש במצוה זו מה שאין בשאר מצוות, אמר לו האב: כל מצות שבתורה – נתן לנו הקדוש-ברוך-הוא לדעתנו – שהקדוש-ברוך-הוא צוה לנו לעשות מצוה זו ואנחנו עושים המצוה בדת, אבל המצוה הזו אפשר לקימה רק שלא לדעתנו – שהרי מתקימת רק כשהיא אינה בכונה. שאלו לא היה ברצון לפני המקום – אלו לו רצה השם-יתברך לזכותנו במצוה לא היינו שוכחים לא באת מצוה זו לידינו – ולא היינו זוכים במצות שכחה, כי היא מצוה שאי אפשר להדר אחריה, כי כשמהדר אחריה הרי לא ישכח, ולכן צריך להודות להקדוש-ברוך-הוא על זה. הרי הוא אומר (דברים כד, יט): "כי תקצר וגו' – קבע לו הפתוב ברכה – כי בהמשך פתוב שם: "למען יברכה". שברכו הקדוש-ברוך-הוא שיקצר וישכח, ועל-ידי-זה ישלח הקדוש-ברוך-הוא ברכה במעשה ידיו. והלא דברים קל

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

וחמר, מה אדם שלא נתכונן לזכות וזכה - כגון שכחה שמתקיימת דוקא בעל כרחו כשלא מתכונן לזכות בה - מעלין עליו כאלו זכה - כאלו הוא בעצמו הכין את המצוה וזכה בה. המתכונן לזכות וזכה - על אחת כמה וכמה - שיזכה לברכת התורה. כיוצא בו (ויקרא ה, ידית): "וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא וַעֲשֶׂתָהּ וְגו' וְהֵבִיא אֵיל תָּמִים" וגו'. והלא דברים קל וחמר, מה אם מי שלא נתכונן לחטא - באשם תלוי מתחייב כשהיו לפניו שתי חתיכות חלב ושמן, והתכונן לאכל שמן, וחטא וטעה ואכל את החלב, וזה מצוי שישטעה, אף-על-פי-כן מעלין עליו כאלו חטא - שהרי צריך להביא קרבן לכפרה, המתכונן לחטא - במזיד, וחטא - על אחת כמה וכמה - שצריך כפרה על חטאו: יד. כל עץ זית שיש לו שם בשדה - שהוא נכר וידוע משאר העצים שבשדה מסבה כלשהיא, אפלו כזית-הנטופה - עץ הזית שזיתיו מלאים שמן, עד ששמנם נוטף מהם בשעתו - אף עץ כזה שהפרסום שלו מהשמן הרב שהוא מוציא, היא רק לפרקים בלבד ובמדה מועטת ולא בקביעות, ושכחה - ושכח בעל-הבית לקטף את העץ הזה, אינו שכחה - ומתר לשוב ולקטף את העץ, כי שכחה היא רק כשהוא שוכח עולמית, אבל לא במקרה שבודאי יזכר בעץ וישוב אליו. במה דברים אמורים? שאין שכחה בעץ שיש לו שם

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

בזמן שלא התחיל בו ללקט מפרותיו, אבל אם התחיל בו אזי אפלו אם הוא כזית-הנטופה בשעתו ושכחו - ולא סים ללקט את כל פרותיו הרי זה שכחה - שפיון שהתחיל לקטף ושכחו, שוב לא מועילה חשיבותו שיזכר בו, עד שיהא בו סאתים - כי אם נשארו זיתים על העץ בכמות של סאתים, אינה שכחה, משום שיש כאן שני דברים הגורמים יחד שלא תהיה שכחה, עצם פרסום העץ וגם הכמות שהשאיר, שאין זו שכחה לעולם. טו. עץ זית שהוא עומד בין שלש שורות עצים של שני מלבנין - שתי ערוגות, דהינו שהיו בשדה שלש שורות עצים זית וביניהם ערוגות, והעץ הנדון הוא האמצעי בשורה האמצעית, ושכחו - הבעלים ולא קטפו, הדין הוא שאין זו שכחה [בטעם הדבר נחלקו הראשונים, הרמב"ם סובר שהטעם הוא שיש כאן סבה חיצונית הגורמת לבעלים לשכח את העץ כי העצים שסביבו מסתירים אותו. והרא"ש והר"ן סוברים שהוא נחשב מסים מחמת מקומו באמצע השדה]. במה דברים אמורים שעץ הזית הזה אין לו שכחה? בזמן שאין מפירו - שאינו חשוב בעיניו יותר משאר זיתים שלו, אז צריך שיהיה עומד בין שתי שורות. אבל בזמן שמפירו - כלומר, שהעץ הזה חשוב בעיניו יותר משאר האילנות, ויש לו שם, ואז הרי הוא רץ אחריו ונוטלו

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

אָפּלו עד מאָה - וְיִהְיֶה הֵיכָן שִׁיחָהּ, אָפּלו אֵינוֹ עוֹמֵד בֵּין שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת, אָפּלו שְׁכָחוּ וְעָבַר מִמֶּנּוּ לְהִלָּאָה הִרְבָּה, אֵינוֹ שִׁכָּחָה. טז.
הַמִּפְקִיר אֶת כְּרָמוֹ - אַחֵר שֶׁנִּכְרָו בּוֹ הָעוֹלָלוֹת, עֲשִׂירִים - נוֹטְלִין אֶת הָאֲשָׁפוֹלוֹת - עֲנָבִים מְלֵאִים, אָבֵל אֵינָם נוֹטְלִים אֶת הָעוֹלָלוֹת, כִּי זֶה שִׁיךְ לַעֲנָיִים, וְאֵין לוֹ רְשׁוֹת לְהַפְקִירוֹ, וְעֲנָיִים - נוֹטְלִין גַּם אֶת הָאֲשָׁפוֹלוֹת וְגַם אֶת הָעוֹלָלוֹת. אֵיזָהוּ עוֹלָלוֹת? שְׁצוּתָהּ הַתּוֹרָה לְהַנִּיחָהּ לַעֲנָיִים? כָּל שְׂאִין בָּהּ לֹא כֶּתֶף וְלֹא נֶטֶף - 'כֶּתֶף' הֵינּוּ הָאֲשָׁפוֹלוֹת הַקְּטָנִים הַיּוֹצְאִים מִהַשְׁדָּרָה הָאֲמֻצָּעִית שֶׁל הָאֲשָׁפוֹל, שֶׁהֵם מְרַבִּים וְדוֹחָקִים זֶה עַל גִּבִּי זֶה כִּמְשָׂא עַל גִּבִּי כֶּתֶף, וְכֹאשֹׁר אֵינָם צְפוּפִים אֲלָא מְפֹזְרִים, נִקְרָא שְׂאִין לוֹ כֶּתֶף. אָבֵל אִם יֵשׁ לָהּ כֶּתֶף וְאֵין לָהּ נֶטֶף, אוֹ שֵׁישׁ לָהּ נֶטֶף וְאֵין לָהּ כֶּתֶף - הִרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. וְאִם לֹא - הִרִי הִיא שֶׁל עֲנָיִים. אֵיזָהוּ כֶּתֶף? פְּסִיגִין הַמַּחֲבָרִים בַּשְּׁדָּרָה, זֶה עַל גִּבִּי זֶה - מִהַגְבָּעוֹל הַמְּרַכְזִי שֶׁל הָאֲשָׁפוֹל יוֹצְאִים אֲשָׁפוֹלוֹת קְטָנִים הַקְּרוּיִים פְּסִיגִין, כֹּאשֹׁר הַפְּסִיגִין מְרַבִּים וְצְפוּפִים, הֵם שׁוֹכְבִים זֶה עַל גִּבִּי זֶה כִּמְשָׂא עַל כֶּתֶפוֹ שֶׁל אָדָם. אֵיזָהוּ נֶטֶף? הָעֲנָבִים הַמַּחֲבָרוֹת בַּשְּׁדָּרָה וְיִוְרָדוֹת - הָעֲנָבִים שֶׁבִּזְנֵב הָאֲשָׁפוֹל הַמַּחֲבָרִים בַּשְּׁדָּרָה עֲצֻמָּה וְנִרְאִים כְּנוֹטְפִים' לְמִטָּה. יז. נִכְרִי שֶׁמִּכּוֹר כְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֹר, חֵיב בְּעוֹלָלוֹת - שֶׁהִכֵּל הוֹלֵךְ אַחֵר שְׁעַת

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

בצירה. וישראל שמכר פרמו לנכרי לבצר – פטור מן העוללות: יח.
ישראל ונכרי שהיו שתפין בכרם, חלקו של ישראל – חיב, ושל נכרי
– פטור. רבי שמעון אומר: ישראל ונכרי שהיו שתפין בכרם – פטור
מן העוללות – שאין ברירה איזה חלק הוא של ישראל ואיזה חלק
הוא של נכרי, ולכן אפלו חלקו פטורים. יט. המקדיש את פרמו –
אחר שנודעו בו העוללות, לא הקדיש את העוללות – שאין אדם
מקדיש דבר שאינו שלו – שאין הקדש חל על דבר שאינו שלו,
והעוללות כבר שייכים לעניים. כ. בן לוי שנתנו לו מעשר ובו היו
ענבים והיו בהן עוללות – אין חושש שמא של עניים הן – כי הרי
יש סוג של עוללות שהוא שייך לבעל-הבית, כגון הנקצצת [נקצצת
ונחתכת] עם האשכול. כא. הנוטע כרם להקדש – שהגפנים הללו
יהיו הקדש, פטור מן הפרט ומן העוללות – כיון שבעת הנטיעה
עדיין לא נודעו העוללות, ממילא זכו בהן העניים, וההקדש קדם
וחל. מן הערלה, ומן הרבעי. וחיב בשביעית – אסור שביעית נוהג
בהם. אבל המקדיש את פרמו לאחר שנודעו העוללות – לא הקדיש
את העוללות, משום שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. מאימתי
אדם רשאי לבצר פרמו בשביעית? היות ואסור לאכל פירות
שביעית לפני שנגמר הפרי, שכתוב (ויקרא כה, ו): "לאכלה" – דרך

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

אכילה ולא דרך הפסד, לכן שואל מאימתי כבר מתר לאכל, משיודע הפרי, שכבר נתחייב הכרם בגדולי עוללות – כאשר יודע הפרי כל-כך עד שגכרו בו העוללות, אז חשוב פרי, ומתר לבצור ולאכלו, שאז הוא 'דרך אכילה' ומתר כבר לאכלו. כב. איזהו המצב שבו חל דין שכחה בגפן, ונאסר לשוב ולקחתה, כאשר מדבר בעריסין גדולים – גפנים המגבהות על קורות ועצים, כל גפן שעבר הבוצר על פניה, ושכח לטול ממנה, ונזכר בה רק במקום שאינו יכול יותר לפשט את ידו ולטלה – ולטול ממנה ענבים, אז נחשב הדבר לשכחה, אך כל עוד יכול לפשט את ידו ולטול ממנה – נחשב כאלו עדין עוסק בה, ורשאי לשוב לקחתה. בעריסין קטנים – שאינם גבוהים [במשנה הם מכנים בשם 'רוגליות', גפנים השטוחות על גבי הקרקע לרגלי בני-אדם, יחול דין שכחה בגפן כזו מיד כשיעבר הימנו – משעה שילך ממנה הלאה. בדלית ובדקל – עץ גפן ועץ התמר המודלים על גבי העצים, משירד ממנו – מיד כשהוא יורד מן העץ. ושאר כל האילן – משופנה וילך לו – אף שלא ירד מן העץ. במה דברים אמורים? – שהוא שכחה בזמן שלא התחיל לבצר בו – אבל אם התחיל בו ושכחו – אין שכחה עד שיבצר

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

את כל סביביו - שאז שייך לא תשוב לקחתו, אבל אם לא בצר סביבותיו, הרי זה כמו עמרים מערבבים, שאין להם דין שכחה.

פרק רביעי

א. הנאמנות היא על דרך שבני אדם נוהגים כן, ועל זאת רבי יהודה אומר: מקום שדורכין את העוללות - שיש כאן בית דריכה לענבים, והענבים מביאים את העוללות שלהם לדריכה, אזי נאמן עני לומר: 'זין זה של עוללות הוא' - ומאמינים לו לפטרו מן המעשר. וכן נאמן לומר: 'לקט זה - לקטיו אני ואחי, אני וקרובי' - אף שלקט הוא דבר מועט, והוא מביא כמות גדולה, הוא נאמן לומר שהכמות הגדולה שבידו, מגיעה מלקוט של כמה אנשים ביחד, הוא ואחיו, או הוא וקרובו. אבל אין נאמן לומר: 'מפלוני נכרי לקחתי' - שדבר שאינו מצוי הוא שהנכרי יתן לו לקט [ואף שאומר ממי לקח, ואפשר לשאול את הנכרי, אין מאמינים לנכרי כלל], או אפלו 'מאיש פלוני כותי לקחתי' - שאף כותי שכן נותן לקט, אין נאמן העני לומר שלקח ממנו. אבל עניי כותים - כעניי ישראל - ואם נמצא ביד עניי כותים לקט, אנו מאמינים להם. אבל עניי נכרים - אין מאמינים להם בכל דבר - אין להם שום נאמנות, כי 'פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר' (תהלים קמד, ח). ב. אין פוחתין לתת לעני בשנת

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מעשר-עני השנה השלישית והששית משנות השמיטה, אין נותנים לו פחות מחצי קב חטין כי צריך שיהיה כדי נתינה לכל עני ועני, שכתוב (דברים כו, יב): "ואכלו בשעריך ושבעו" – תן לו כדי שבעו; ושערו חכמים שחצי קב חטים הוא כדי שביעה של אדם בינוני. או קב שעורין – קב שלם, כי בשעורים צריך לתת יותר כדי שיהיה כדי שביעה. במה דברים אמורים שצריך לדקדק לתת כדי שביעה? על הגרן – כאשר בא העני אל השדה לקבל את המעשר-עני, אבל בא העני בתוך ביתו – נותן לו כל שהוא – אינו צריך לתת יותר ממשהו, וכבית טובת הנאה לבעלים, ואינו חושש לתת כדי שביעה. ושאר מתנות כהונה ולויה – כגון תרומה ומעשרות נותן כל שהוא בזית ואינו חושש לתת חצי קב חטין או קב שעורין אפילו בגרן אחר גמר המלאכה, כי לא כתוב בהם "ושבעו". רצה, מציל מחצה ונותן מחצה – אם אינו רוצה לתת את כל המעשר עני לעניים שבאו לשדהו, והוא רוצה לשמר לקרוביו העניים, מציל חצי מהכמות ומניח לקרוביו, ואת החצי שנותר מחלק לעניים שבאו. אבא יוסי בן דוסתאי אומר משום רבי אליעזר: רצה, נותן לפניהם שליש, ומניח שתי ידות לקרוביו – שמניח לפני העניים שבאו שליש מכמות התבואה, ושני שלשים משאיר לקרוביו. ג. כהנים ולוים

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין עַל הַגֶּרֶן - הִתְאַסְּפוּ כֹהֲנִים וְלוֹיִם לְקַבֵּל אֶת מִתְנַתָּם בְּשִׁדְהוֹ, וְהוּא הֵחַל לְחַלֵּק לָהֶם לְפִי עֶרֶךְ הַמַּגִּיעַ לְכָל הָעוֹמְדִים שָׁם, וּבְמִהְלֵךְ הַחֲלוּקָה, וּבָאוּ כֹהֲנִים אֲחֵרִים וְעַמְדוֹ - וְנִמְצָא שֶׁעָכְשׁוּ מַגִּיעַ לְכָל אֶחָד חֵלֶק יוֹתֵר קָטָן, הַדִּין הוּא שְׂאִינָן יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן שֶׁל אֱלוֹ שֶׁעַמְדוֹ שָׁם קֵדָם, וְאֶפְלוּ אֱלוֹ שֶׁעֲדִין לֹא קִבְּלוּ - מְקַבְּלִים כְּפִי שֶׁהָיָה אָמֹר לָתֵת לָהֶם מִתְחִלָּה, כִּי בִכְךָ שֶׁעַמְדוֹ לְמִנְיָן הַחֲלוּקָה, הָיָה בְּרוּר שֶׁמְקַבְּלִים אֶת הַחֵלֶק הַזֶּה, וְהָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁכָּבַר הִגִּיעַ לְיָדָם. אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: נִהְגוּ כֹהֲנִים עֵין יָפָה, - הַכֹּהֲנִים עֲצָמָם הָיוּ בְּטוֹבַת עֵינֵיהֶם מִפְּרִישִׁים מִמָּה שֶׁקִּבְּלוּ, וְנוֹתְנִים לַכֹּהֲנִים שֶׁבָּאוּ אַחֵר כֵּךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא אֶת אֲחֵיהֶם רִיקָנִין - שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ הַכֹּהֲנִים הָאֵלּוּ שֶׁאַחֲרוֹ לְבֵיתָם לֹא שׁוֹם דָּבָר בְּיָדָם, אָבָל מְקַמְּצִין לֹקָחִים מִשֶּׁהוּ קָטָן מִשְׁלָהֶם וְנוֹתְנִין לָהֶם - וְזֶה לְמוֹד שֶׁל מִדּוֹת טוֹבוֹת וְטוֹבַת עֵין. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם בָּאוּ עַד שֶׁלֹּא תַחֲזֹר חֲלִילָה - אִם הִגִּיעוּ הַמֵּאַחֲרִים לְפָנֵי סִיּוֹם הַחֲלוּקָה, וְלֹא שֶׁהָיוּ צְרִיכִים בְּגִלְגָּלָם לְחֹזֵר עַל הָרֵאשׁוֹן, עוֹמְדִין עַל הָעֵקֶב - בְּסוֹף שׁוֹרֵת הַכֹּהֲנִים שֶׁכָּבַר הִתְאַסְּפוּ, וּכְשֶׁבָּעַל-הַבֵּית מְחַלֵּק וּבָא לְסוֹף הַשׁוֹרֶה - מְחַלֵּק גַּם לָהֶם. וְנוֹטְלִין - מִשָּׁל בַּעַל הַבֵּית כְּשֶׁאַר הַכֹּהֲנִים. ד. נָשִׁים וְעַבְדִּים, אֵין חוֹלְקִין לָהֶם עַל הַגֶּרֶן - טַעַם הַנָּשִׁים, שֶׁמָּא

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

כהן יגרש את אשתו, ואז אסורה לאכל בתרומה, אבל היא תמשיך לבוא ולקבל, או משום יחוד וחסר צניעות. ובעבד הטעם, שמה יעלו אותו ליחסין על פי זה שנטל תרומה. אבל נותנין להם מתנות כהונה ולויה לשם טובה – כדי להחיותם, מתן לתת בבית ולא

בשדה. ה. רבן שמעון בן גמליאל אומר [בגמרא (כתבות כו ע"א: רבי שמעון

בן אלעזר]: כשם שחלוקת התרומה לאדם היא חזקה לכהונה בחלוק גרנות – כך גם חלוקת מעשר ראשון לאדם היא חזקה ללוים בחלוק גרנות. החולק תרומה בבית דין – אין לו חזקה לכהנה – כי אין זו ראיה שהוא כהן; ובגמרא מבאר, כי הכנה למי שחולק תרומה בנכסי אביו עם אחיו בבית דין, וכגון שיצא קול על אמו שהיתה פסולה לכהונה, שאין חלוקת התרומה בבית דין ראיה לבטל את הקול ולהכשירו. ו. שתי חזקות להעלות לכהונה יש בארץ ישראל: נשיאות כפים – אם ראו אותו נושא את כפיו בארץ ישראל, לפי שיש שם בתי דין קבועים הבודקים את היחסין, וחזקה שאלולי שהיה כהן היו מפרישים אותו מלשא את כפיו, וכן על פי עדות חלוק תרומה בגרנות שבארץ ישראל. ובסוריא, ועד מקום ששלוחי ראשי חדשים מגיעים אליהם להודיע לגולה יום שקדשו בו בית דין הגדול שבארץ ישראל את החדש, על פי עדים שראו את מולד הלכנה, כדי שידעו היושבים שם מתי לעשות את הפסח וכו', והיו כל המדינות שהם בתוך מהלך חמשה עשר יום מארץ ישראל וסוריא בכללם, ושם רק עדות על נשיאות כפים – חשוכה ראיה לכהונה, לפי שהיו בתי דינים קבועים במקומות אלו כדי לקבל את שלוחי בית דין הגדול המודיעים את זמן קדוש החדש, ובתי דין אלו היו בודקים גם אחר יחוס הכהנה לענין נשיאות כפים. אבל לא עדות על חלוק תרומה בגרנות – בשדות; כי היות וחיוב תרומה במקומות אלו אינו אלא מדרבנן, אין בתי הדין מודקקים כל כך עם האוכלים אותה. ובכל – אף על פי ששלוחי ראש חדש לא היו מגיעים אליה, בכל זאת היא נחשבת כסוריא לדין הזה, ועדות של נשיאות כפים שם חשוכה כראיה שהוא כהן, לפי שאף שם היו בתי דין קבועים והיו בודקים אחר יוחסי נושאי כפים. רבי שמעון בן אלעזר [גמליאל] אומר: אף עדות על נשיאות כפים באלכסנדריא של מצרים בראשונה – בימי קדם, אז זאת היתה ראיה שהוא כהן, כשהיה שם בית דין – מפני שאז היו בתי דינים קבועים שם. ז. חמר – יש דין חמור יותר בקדשי מקדש – בקרבנות שקורבים בבית המקדש שאין את הדין הזה בקדשי גבול – בתרומת הזרוע והלחיים, עורות

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

קדשים, ראשית הגז, והמתנות, ופדיון הבן. וכן להפך, יש דין חמור יותר בקדשי הגבול שאין דין כזה בקדשי מקדש. קדשי הגבול – קטנים חולקין בהן – ושלוחים לבתייהם, וטמאין שנטמאו באנס בלא פשיעה חולקין בהן, וחולקין אותן בטמאה – גם כשהטמאה נטמאה חולקים, כי ראוייה להסיק תחת תבשילו, וחולקין מנה כנגד מנה – יש בהן שנוטל חלק אחד, ונוטל חברו כנגדו בקדשי גבול אחר [אבל בקדשי מקדש אין חולקים מנה חטאת כנגד מנה אשם]. קדשי מקדש – חזקין באחריותן לטפל בהן, ולהביאן לבית הבחירה – הינו שאם נאבד זהו באחריותו ועל חשבונו הפרטי, ולא כן בקדשי הגבול שהוא על אחריות הכהן. קדשי הגבול נתנין לכל חבר – לכל כהן המחזיק בתורת השם ויכול לתת לכל מי שירצה. קדשי מקדש – נותן לאנשי המשמר בלבד – שהיו מתחלקים למשמרות ולבתי אבות. ח. אין גבאי הצדקה שבעיר רשאים להיות פוחדתין לעני העובר ממקום למקום – הינו שאינו לן בעיר מכפר בפונדיון מארבע סאין בסלע – אין נותנים לו פחות מכפר הנמכר בפונדיון, כשמחיר ארבע סאים של חטים הוא סלע, כדי שכפר זו תספיק לו לשתי סעודות. לן – אם העני נשאר ללון נותנין לו בוסוף לכך גם פרנסת לינה – צרכי שנה שהם מטה כרים וכסתות וכן שמן וקטניות ללפת בהן את הפת [ויש מפרשים שהשמן הוא בשביל להדליק נר בלילה, וקטניות, שיהיה לו מה לטעם בלילה אם ירצה]. שבת – אם נשאר לשבת שם בשבת, נותנין לו מזון שלש סעודות כי חזיב כל אדם לאכול בשבת שלש סעודות, ומפרש שנותן לו לכבוד שבת שמן וקטנית, דג וירק – לענג בהם את השבת. במה דברים אמורים? בזמן שאין מכירין אותו בחשיבותו, אכל בזמן שמכירין אותו – שהוא עני חשוב, אף מכסין אותו – שנותנים לו בגדים מתאימים לפי כבודו. היה מסבב על הפתחים, אין נזקקין לו לכל דבר – אם למד ללכת בעצמו לקבץ נדבות אין אומרים שכל מחסוריו עליהם, אלא די בכך שכל בעל הבית נותן לו מתנה מצטט. ט. תמחוי – מה שגובים מכל חצר וחצר, פת ומיני מאכל או פירות לצורך עניי עולם הבאים בכל יום, נגבה ומתחלק, כל יום – לפרנסת אותו יום. והקפה – הגבאים מסתובבים בכל ערב שבת ולוקחים מכל אחד מה שהוא ראוי לתת ודבר הקצוב עליו, נגבית ומתחלקת מערב-שבת לערב-שבת לפרנסת אותו שבוע. תמחוי נתן לכל אדם לעניי העולם. וקפה – אינה נתנת אלא לעניים מאנשי אותה העיר בלבד. אם אדם שבא מבחוץ שהיה שם בעיר שלשים יום, דינו שהיה חזיב להשתתף בנתינה לתמחוי, צריך שישב בעיר שלשה חדרים, ולכסות ששה חדרים – אם מתגורר בעיר ששה חדרים, כופים אותו להשתתף במגבית שעושים למען בגדי העניים. ולקבורה תשעה חדרים – אם נמצא בעיר תשעה חדרים חזיב לתת לצרכי קבורת העניים.

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

ולפסי העיר שנים עשר חדרש – אם גר שנים עשר חדרש בעיר, מחיבין אותו להשתתף בתשלום על בנית חזוק לשערי העיר מקרשי עץ. י. עני שנתן פרוטה לקפה, ופרוסה לתמחוי – מקבלין אותה ממנו – בדיעבד. אבל אם לא נתן – אין מחיבין אותו לתן – כי מחמת ענייתו הוא פטור מן הצדקה. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר להן את הבגדים שלו שהם שחקים – בגדים בלויים – מקבלין אותה ממנו – רק אם מרצונו נתן להם. אבל אם לא נתן – אין מחיבין אותו לתן – אף שנותנים לו בגדים חדשים, אין דורשים ממנו את השחקים. כלל הוא במצות הצדקה, שנותנים לעני את מה שהיה רגיל, כגון שאם היה משתמש בכלי מילת – שהיה לבוש בדרך כלל בגדי משי – נותנין לו כלי מילת. אם היה רגיל לישון על מטה, נותנין לו מטה – שישן עליה ברחבות. ואם היתה לו רגילות לאפות בעצמו את העסה שלו – אף הגבאים נותנין לו עסה – שיאפה ממנה את פתו. וכן אם היה רגיל לקנות פת מוכנה – אף הם נותנין לו פת מוכנה. אם היה אדם חלוש, שהיו נוהגים להאכילו בתוך פיו כך צריך לעשות לו כשהוא עני, שהגבאים ישלמו לאנשים שהם יהיו מאכילין לו בתוך פיו, שנאמר (דברים טו, ח) :

”די מחסרו אשר יחסר לו” – עליך לתת לו גם דברים שחסרים רק לו, ואחרים אינם צריכים אותם, דהינו אפלו עבד, אפלו סוס – אפלו אם חסר לו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו לשמשו בכל מקום שילך (עין כתבות סז ע”ב; וספרי ראה סג). ומה שכתוב בפסוק: ”לו” דורשים: זו אשה, שנאמר במקום אחר (בראשית ב, יח) שתבת לו’ בהקשר לאשה, כמו שכתוב: ”אעשה לו’ עזר כנגדו”. מעשה בהלל הזקן, שנתן לעני בן טובים אחד, ממשפחה נכבדת ועשירה סוס שהיה מתעמל בו – רוכב עליו ומטיל לעשות התעמלות עם גופו שהיא בריאות הגוף, ועבד שהיה משמשו – כיון שהיה ממשפחה עשירה היה רגיל בדברים האלו מבית אביו (מהרש”א). שוב

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מעשה באנשי הגליל, שהיו מעלין לזקן אחד - עני בן טובים (בכתבות שם) ליטרא אחד בשר בעיר צפורי בכל יום - כיון שזו היתה רגילותו, וכל זה ללמד שאין להסתפל על רבוי צרכיו של העני בעין רעה, אלא אדרבה! כל מה שהוא צריך, אף שאינו צודק בצריכה זו - עלינו להעניק לו ברחב הלב. יא. אם אחד היה עשיר ונטל מן הצדקה, ובאו לגבות ממנו מה שנטל שלא כדין, אבל אין לו מעות להחזיר, אזי אם היה משתמש בכלי זהב - מוכרן ומחזיר את הכסף שמרויח, ומשתמש בכלי כסף. וכן אם היה משתמש בכלי כסף - מוכרן ומשתמש בכלי נחשת. בכלי נחשת - מוכרן ומשתמש בכלי זכוכית - הכלל, שמלמדים אותו לחיות לפי ערכו, ושלא יטול מן הקפה סתם. [ואין זו סתירה למה שאמרו לעיל, שנותנים לכל אחד לפי כבודו וצרכו, כי כאן המדבר בכלים שאין משתמש בהם בגופו, שזהו רק פנוק ותענוג בעלמא, והוא יכול להתאפק (חסדי דוד). אמרו: משפחת בית נבלטא היתה בירושלים, והיתה מתיחסת על צאצאי בני ארנן היבוסי שממנו קנה דוד המלך חלקת שדה שעליו נבנה בית המקדש, פעם אחת העלו פסקו להם חכמים ליטול מעשר-עני בשווי של שלש מאות שקלי זהב - בירושלמי: שש מאות ככרי זהב; לפי כבודם, שהיו אנשים חשובים, ולא רצו

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

להוציאן חוץ מירושלים - פסקו להם שיעור כה גדול של מעשר עני, כדי שיוכלו להשאר בירושלים ולהתפרנס בה, אף שמחוץ לירושלים היו יכולים להתפרנס בפחות, והיו דורשים חכמים את כפל המלים בשעריך, בשעריך - שנאמרו בענין מעשר עני [אשר בשעריך (דברים יד, כט), ואכלו בשעריך (שם כו, יב)] שהם באים לרבות את העיר ירושלים, שגם שם שהמזונות ביקר, יש לפרנס את העניים ולתת להם מעשר עני כפי הנצרך להם שם. יב. עני שאין לו כדי פרנסתו האומר: 'איני מתפרנס משל אחרים', ואין בא לקחת את הצדקה המגיעה לו מן התורה, אין אומרים מה אכפת לנו, אלא שוקדין עליו לתקנתו, ומפרנסין אותו - עושים לו פרנסה בדרך כבוד, שמתחכמים כנגדו, ונותנין לו כסף מקפת הצדקה לשום - לשם מלוה - שאומרים לו בתחלה שהיא רק הלוואה, וחוזרין ונותנין לו לשום מתנה - הינו שלא תובעים ממנו שיחזיר את ההלוואה; דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: לא רק שנותנים לו בדרך הלוואה, אלא אף אומרים לו: 'הבא משכון', כדי לגוס את דעתו - כדי שירגיש טוב, כי יחשב שזו רק הלוואה, והראיה שלוקחים ממנו משכון, ועל-ידי-זה לא יתביש מלקחת. יג. היה עשיר, ויש לו ממה להתפרנס, ואומר: 'איני מתפרנס משל עצמי' -

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

כי עינו צרה בממונו שלא יאכל וישתה ממנו, ומרעיב את עצמו - שוקדין עליו ומפרנסין אותו, ונותנין לו לשם מתנה - ואז אין עינו צרה לבזבז הממון שקבל בחנם, וחוזרין וגובין ממנו לשום מלוג - שמבקשים ממנו שיחזיר המעות, כי קבל אותם בהלוואה; דברי רבי מאיר. רבי שמעון אומר: אומרים לו: 'הבא משכון', כדי לגוס את דעתו - וכאן הפרוש כדי להרים את לבבו, שלא ירצה לקבל ויתפרנס משלו. יד. המסמא את עינו - מי שמראה את עצמו כאלו הוא עור, כדי לעורר את רחמי הבריות עליו שיתנו לו צדקה, והמצבה את כרסו - מראה כאלו בטנו נפוחה מחמת חולי, והמצבה את שוקיו - מראה כאלו שוקו עבה מחמת חולי, ענשו הוא: שאין נפטר מן העולם עד שיהא לו כן - שיהיה בעל מום כזה. טו. הדין הוא שהצדקה נגבית רק בשני אנשים (בבא בתרא ח' ע"ב), ולכן גבאי צדקה, אין רשאים לפרש זה מזה - שלא יחשדו באחד מהם שדעתו לגנוב. אפלו נתן לו חברו מעות שהוא חייב לו, אפלו מצא מעות בדרך, אינו רשאי ליטלן - אם בעת שהולך לגבות כספים לצדקה, בא אליו חברו ופרע את חובו, או שמצא כסף שהרי אלו שלו בדרך, שלא יקח ויכניס לתוך כיסו, אלא יכניס בתוך קפת הצדקה, וכשיבוא לביתו יקח לעצמו, שמא יעורר עליו חשד כשיראו שהוא

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

מכנים כסף לתוך כיסו, וכל-כך למה אכפת לנו שיחשדו? שנאמר (במדבר לב, כב): "והייתם נקיים מה' ומישראל" – שאסור להביא את עצמו לידי חשד, אלא להיות נקי בעיני ישראל. אבל פורשים זה מזה לתוך חצר או לתוך חנות, וגובין – אם שני גבאי הצדקה הגיעו לחצר אחת, והם רואים אחד את השני, מתר להם לפרש, וכל אחד יגבה מדלת אחרת, כי אינם פורשים בכך: טז. מעשר עני, אין פורעין ממנו מלוה וחוב – כי אם לא היה בידו מעשר עני היה משלם מכיסו, ונמצא שמקבל המעשר עני לעצמו, ואין משלמין ממנו את הגמולים – שאינו חוב גמור, רק רוצה לגמל חסד למי שגמל עמו חסד, ואין פודין בו שבויים – כי מצוה זו היא חובה גם כשאין בידו מעשר עני, ואין עושין בו שושבינות – אין קונים בכסף מעשר עני את המתנות שרגילים לתת בנשואין, שהרי זה כפורע חובו וכו', ואין נותנין ממנו דבר לצדקה – אם פסקו בני העיר שכל אחד מבני העיר יתן צדקה מסימת, שלא יתן אותה ממעות מעשר עני, כי הוי כפורע חובו. אבל משלחין ממנו דבר של גמילות חסדים – אבל שאסור לו לאכל סעדה ראשונה משלו, מתר להכין לו אכל ממעות מעשר-עני, וצריך להודיע – שהוא עושה זאת ממעות מעשר-עני, כדי שלא יגמל לו על כך, ושוב יהיה כפורע

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

חובו וְאִם הוֹדִיעַ, אִזִּי מֵתָר לָזֶה שֶׁקָּבַל – לְגַמֵּל בַּחֲזָרָה, כִּינֵן שְׂיַדַע שְׁזָה מִמַּעֲוֹת מַעֲשֵׁר-עֲנִי, כָּכֵר לֹא הָיָה חוֹב אֶצְלוֹ, וְעוֹד טַעַם, שְׂיִנְהֵגוּ בּוֹ מִנְהֵג מַעֲשֵׁר-עֲנִי שֶׁלֹּא לְהוֹצִיאוֹ מֵאַרְץ-יִשְׂרָאֵל, וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַחֲבֵר-עִיר בְּטוֹבָה – מֵתָר לָתֵת לְעֲנִי תִלְמִיד-חֶכֶם שֶׁבָּעִירוֹ, אֶף שֶׁהוּא יִחְזִיק לוֹ טוֹבָה עַל כֵּךְ, אֵין לַחֲשֹׁשׁ לָזֶה כִּי טוֹבֶת הֵנָּא אֵינָה מִמוֹן. יִז. אָדָם שֶׁהִבְטִיחַ לָתֵת צְדָקָה וְאָמַר בִּפְהָ שֶׁהוּא רוֹצֵה לָתֵן, וְאָכֵן נָתַן – נוֹתְנִין לוֹ שֶׁכֵּר אֲמִירָה וְשֶׁכֵּר מַעֲשֵׂה – כִּי גַם הָאֲמִירָה הִיא מִצְוָה וְעַלֶּיהָ מְקַבֵּל שֶׁכֵּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָמַר לָתֵן וְלֹא הִסְפִּיק בִּידּוֹ לָתֵן – נוֹתְנִין לוֹ שֶׁכֵּר אֲמִירָה כְּשֶׁכֵּר מַעֲשֵׂה – כִּמּוֹ שֶׁשְּׂנִינּוּ (קִדּוּשִׁין לט ע"ב) שֶׁמִּחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקִּדּוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצַרְפָּה לְמַעֲשֵׂה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁמוֹצִיָא הִרְצוֹנוֹת הַטוֹבִים בְּפִיו. לֹא אָמַר לָתֵן, אֲבָל אָמַר לְאַחֲרִים: 'תָּנוּ' – נוֹתְנִין לוֹ שֶׁכֵּר עַל כֵּךְ – וְאָמְרוּ בַּגְמָרָא (בבא בתרא ט' ע"א): 'גְּדוֹל הַמַּעֲשֵׂה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה', וּמִבֵּיא דָרֵשׁ, שֶׁעַל הַדְּבוּר לְבַד מְקַבֵּל שֶׁכֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, י'): "כִּי בְּגִלָּל הַדָּבָר הַזֶּה יִבְרַכֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ" וְגו' – וְדוֹרְשִׁים בְּגִלָּל הַדָּבָר הַזֶּה, בְּגִלָּל הַדְּבוּר הַזֶּה. לֹא אָמַר לְאַחֲרִים: 'תָּנוּ', אֲבָל מְנִיחַ לוֹ בְּדְבָרִים טוֹבִים – מְפִיס אֶת הָעֲנִי בְּדְבָרֵי נְחוּמִים וְעֵדוּד, מְנִיחַ שְׁנוֹתָנִים לוֹ שֶׁכֵּר עַל כֵּךְ? שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, י'): "כִּי בְּגִלָּל הַדָּבָר הַזֶּה" וְגו' – וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (בבא בתרא ט' ע"ב):

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות והמפיסו בדברים מתברך
בי"א. יח מעשה במונבו המלך בנה של הלני המלכה מזרע
החשמונאים, שעמד ובזבז את כל אוצרותיו ואוצרות אבותיו, כדי
לפרנס את העניים בשני בצרת. וחברו עליו אחיו ובית אביו, ומחו
בפניו אמרו לו אחיו: אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על האוצרות
של אבותם, ואתה לא די שאינך מוסיף עליהם אלא אתה עמדת
ובזבזת את כל אוצרותיך שלך ושל אבותיך! מדוע אתה מבזבז את
מה שגנזו אבותיך במשך הדורות? אמר להם: מעשי טובים יותר
ממעשי אבותי, שכן אבותי גנזו אוצרות למטה בארץ, ואני
בנתינתם לצדקה גנזתי אותם למעלה בשמים, שנאמר (תהלים פה, יב):
"אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף"; הינו זכות הצדקה
שישראל עושים בארץ שוכנת בשמים, ומשקיפה משם למטה,
לשלם להם את גמולם. והמשיך מונבז לבאר מעשיו: אבותי גנזו
אוצרות במקום שהיד שולטת בו והם עלולים להגנב, להאבד או
להשרף, ואני לעצמתי זאת גנזתי אוצרות במקום שאין היד שולטת
בו, שנאמר (תהלים פט, טו): "צדק ומשפט מכון כסאך" וגו', כלומר,
זכות הצדקה גנוזה מתחת לכסא הכבוד – ושם אין שום יד יכולה
לשלוט בה! ועוד אמר מונבז: אבותי גנזו אוצרות שאין עושין

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

פרות – שהרי הממון המנח באוצרות אינו מכניס לבעליו שום רוח. ואני לעמת זאת גנזתי אוצרות שעושין פרות כי בנוסף לקרן הקימת לעולם הבא, אפשר להנות מהרווחים [פירות] בעולם הזה, שנאמר (ישעיה ג, ט): "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" – שמצות צדקה, אדם אוכל פרותיה בעולם הזה. ולא זו בלבד, המשיך מונבז: אבותי גנזו אוצרות של ממון, ואני שהצלתי חיי אנשים בצדקה שנתתי גנזתי אוצרות של נפשות, שנאמר (משלי יא, ל): "פרי צדיק עץ חיים ולקח נפשות חכם"; כלומר, מי שמחיה את נפשו של העני בצדקה שנותן לו, הרי זה כאלו קנה את נפשו. ועוד השיג מונבז בצדקה שלו יותר מאבותיו, כי אבותי גנזו אוצרות שלא היתה הנאה מהם אלא לאחרים שבאו אחריהם, ואני לעמת זאת גנזתי את שכר מעשי הצדקה שלי לעצמי, שנאמר (דברים כד, יג): "והלך גנזתי את שכר מעשי הצדקה שלי לעצמי, שנאמר (דברים כד, יג): "והלך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך". וסיים מונבז ואמר: אבותי גנזו אוצרות של כסף וזהב בעולם הזה, ואני גנזתי זכויות רוחניות לעולם הבא, שנאמר (ישעיה נח, ח): "והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך". [מונבז מנה שש מעלות שהנותן צדקה מתברך בהן]. צדקה וגמילות חסדים – שקולין כנגד כל מצות שבתורה. אלא שיש מעלה בגמילות חסדים יותר מן הצדקה שהצדקה שיכת רק כשנותן

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

לאנשים שהם בחיים, ואלו גמילות חסדים אפשר לגמל גם בחיים וגם במתים. צדקה – בעניים. גמילות חסדים – בעניים ובעשירים – שאפשר להלוות להם כסף ובכך לעזור להם שלא יבואו לידי עניות. ועוד, שאת מצות צדקה אפשר לקיים רק בממונו. ואלו את מצות גמילות חסדים אפשר לקיים גם בממונו וגם בגופו: יט. אמר רבי יהושע בן קרחה: מנין שכל המעלים את עיניו מן הצדקה – שעושה עצמו כאלו אינו רואה את הנזקק לצדקה, כאלו עובד עבודה זרה? דבר זה נלמד בגזרה שוה שנאמר בענין של צדקה (דברים טו, ט): "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר" – הרי שהתורה מכנה את המחשבה להעלים עין מן הצדקה בשם 'בליעל'. ולהלן הוא אומר (שם יג, יד) בענין של עיר הנדחת: "יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם", הרי שוב משתמשת התורה בלשון 'בליעל', ללמד, מה 'בליעל' האמור להלן – כמו שבפסוק השני הלשון 'בליעל' מורה על עבודה זרה. אף 'בליעל' האמור כאן בפסוק הראשון, הלשון 'בליעל' מורה על עבודה זרה דהינו שהמעלים עינו מן הצדקה נחשב כעובד עבודה זרה. כ. אמר רבי אלעזר בר יוסי: מנין שהצדקה וגמילות חסדים שלום גדול ופרקליט – מליץ

תוספת פרוש על תוספתא מסכת פאה קדשה

גדול (איתא בקדמונים, ש'פרקליט', הוא אותיות פרק ליט, הינו שמסיר הקללה) בין ישראל לאביהם שבשמים? שנאמר (ירמיה טז, ה): "כי כה אמר ה' אל תבוא בית מרוח ואל תלך לספור ואל תנד להם, כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים, ודורשים, שמה שכתוב "חסד" - זו גמילות חסדים - שהם אספו את עצמם מלעשות גמילות חסדים, "ורחמים" - זו צדקה - שהם אספו את עצמם מלעשות צדקה. וזה שכתוב שהענש שלהם בגין כך היה שה' אסף את שלומו, מלמד: שהצדקה וגמילות חסדים, שלום - שמשלימים, כביכול, בין נשמות ישראל לקודשא-בריך-הוא ופרקליט גדול בין ישראל לאביהם שבשמים - כי מכלל לאו אתה שומע הן. ויהי רצון שיזכנו ה' לקרבת אלקים לנו טוב, שנקיים והלכת בדרךיו, לעשות צדקה וגמילות חסדים כל ימינו לעולם, אמן ואמן:

